

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Första kammaren.

Nr 34.

Fredagen den 13 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 316, angående anslag till nyanskaffning av maskiner för mynt- och justeringsverket; samt

nr 317, angående förlängd giltighet av gällande indelning för taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt kommunalskatt av samtliga orter i riket med avseende å levnadskostnadernas höjd.

Justerades protokollen för den 6 och den 7 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 10, angående vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar i avseende å utgifterna för budgetåret 1938/39 under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet;

nr 227, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om kapitalinvesteringar i statens allmänna fastighetsfond med avseende å handelsdepartementet;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 233 gjorda framställning i fråga om kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket beträffande försöksanläggningar för oljelagring jämte i ämnet väckta motioner;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till vissa förbättringar av förläggningsförhållandena å Järvafältet;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av tjänstebostäder vid Gotlands kustartillerikårs förläggning i Fårösund jämte i ämnet väckta motioner;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående avstående till viss del av det allmänna arvsfonden tillfallna arvet efter häradsdomaren Johan Alfred Nilsson från Torpa socken;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till påbörjande av vissa till Stockholms garnison hörande truppförbands och anstalters utflyttande till Järvafältet;

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till länefonden för bostadsbyggande i städer och stadslänkande samhällen;

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens bosättningslänefond m. m.;

nr 259, angående anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor;

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändrad löneställning för vissa befattningar vid statens kommunikationsverk m. m.;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens farmaceutiska laboratorium för budgetåret 1938/39; samt

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens polisskola m. m.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 267, till Konungen i anledning av väckta motioner om skattefrihet för vissa gåvor till luftvärnet m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Domö* m. fl. väckta motionen, nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statlig lagerhållning m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Björck, John*, väckta motionen, nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Björck, John*, m. fl. väckta motionen, nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Björck, John*, väckta motionen, nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m.

Föredrogs den av herr *Mannerskantz* m. fl. väckta motionen, nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m.

Motionen hänvisades, såvitt angick ifrågasatta anslagshöjningar, till jordbruksutskottet samt i övrigt till bevillningsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet herr *Mannerskantz'* motion, nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 133—140, andra lagutskottets utlåtanden nr 50 och 51, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12 samt kammarens enskilda utskotts utlåtande nr 1.

Föredrogs och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 316 och 317.

Herr *Strand* väckte en motion, nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om semester m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Herr *Lindhagen* erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får anhålla om kammarens tillstånd att framställa följande interpellation.

Sedan länge har huvudstaden oroats av benägenheter hos statsmakten att uppdelas Skepps- och Kastellholmarna i tomtmark till försäljning åt enskilda spekulanter för uppförande av hyreshus. Det förmodades att även riksdagens stora majoritet knappast hade något annat intresse för huvudstadens planläggning än realiserandet av statens mark inom huvudstaden och således även de nämnda holmarna för att ernå den största möjliga ekonomiska vinning. Dessa planer ha varit även kommunalstyrelsens särskilda bekymmer inför en aktuellt hotande realisation av holmarna i sådant syfte. Själv har jag vid sådana tillfällen väckt motioner i ämnet såväl i stadsfullmäktige som i riksdagen år 1937 (I: 202).

Interpellation om Skepps- och Kastellholmarnas skyddande från olämplig exploatering m. m.

Vid det sista tillfället var frågan aktuell med anledning av planerna på en annan flottstation än Skeppsholmen. Med hänsyn till att huvudfrågan för dagen ej tagit definitiva konturer yttrade statsutskottet om motionen följande: »Utan att underskatta betydelsen av att dessa båda holmar skyddas för olämplig exploatering och bebyggelse kan dock utskottet ej för närvarande finna påkallat med någon riksdagens särskilda hänvändelse till Kungl. Maj:t i frågan.» Denna hemställan bifölls av riksdagen.

Fruktan för riksdagens omedgörlighet hade således visat sig ej vara grundad. Röster höjdes också i landet för att holmarna måtte i någon form skonas som nationalpark. Under ärendets vidare behandling träffades den bekanta uppgörelsen emellan Stockholms stads vederbörande och statens marinförvaltning om vinnandet av det nämnda syftet genom att staden inköpte holmarna för trettio miljoner kronor, vilka pengar skulle gå till subvenerande av den nya flottstationen. Förslaget underställdes Kungl. Maj:t. Hörda myndigheter understödde det i allmänhet, men kammarkollegium avstyrkte förslaget under framhållande bland annat att anläggningen av ny flottstation ej borde sammanbindas med frågan om holmarnas framtida öden, samt att staten borde behålla äganderätten till holmarna.

Regeringen biträdde sistnämnda uppfattning. Anläggningen av en ny flottstation såsom en fristående angelägenhet dominerar för närvarande intresset. Någon antydning om holmarnas framtida öden föreligger varken i kammarkollegiets utlåtande eller Kungl. Maj:ts beslut. Återigen ligger holmarnas skickelse i vida fältet och därmed även oron för vad framtiden kan bära i sitt sköte.

Med anledning härav och då detta ärende berör flera departement, tillåter jag mig anhålla om kammarens tillstånd att få till statsministern, som även personligen intresserat sig för denna angelägenhet, framställa följande frågor:

1) Anser regeringen liksom även 1937 års riksdag det vara av vikt, att Skepps- och Kastellholmarna i Stockholm skyddas från olämplig exploatering och bebyggelse?

2) Kan det under sådant förhållande förväntas, att regeringen snarast möjligt å sin sida upptar och främjar angelägenheten, att de båda holmarna i den ena eller andra formen praktiskt taget förvandlas till en nationalpark till gagn för både huvudstaden och landet?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades

bankoutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstinnehavares rätt till pension m. m.;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för dels vissa befattningshavare vid folktandvården, dels ock viss personal vid sjömanshusen m. m.; samt

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till sjömanshusen m. m., i vad avser pensions- och understödsväsendet för sjöfolk samt anslag under elfte huvudtiteln;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 15 kap. strafflagen;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, m. m.;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag ur kyrkofonden till bostadsbyggnad för en kontraktsadjunkt i Ammarnäs i Sorsele församling;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avbrytande av havandeskap m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 44, i anledning av väckt motion angående de inom statskyrkans ram existerande fria evangeliska samfundens rättsliga ställning m. m.; ävensom

jordbruksutskottets memorial nr 84, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.14 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 14 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens första kammare fil. dr *Ivar Öman* på grund av svalg- och luftvägsinfektion är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. den 13 maj 1938 t. o. m. den 19 maj 1938, intygas.

Stockholm den 12 maj 1938.

Olof Björlin,
leg. läkare.

Att riksdagsman *John Sandén*, som lider av hjärtsjukdom (myocarditis chronica), är oförmögen att fullgöra sitt uppdrag som riksdagsman från och med den 16 maj 1938 till riksdagens slut, intygas härmed.

Centrallasarettet, Karlstad den 12 maj 1938.

John Svensson,
lasarettsläkare.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 316, angående anslag till nyanskaffning av maskiner för mynt- och justeringsverket.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 317, angående förlängd giltighet av gällande indelning för taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt kommunalskatt av samtliga orter i riket med avseende å levnadskostnadernas höjd.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott herr *Strands* motion, nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om semester m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden nr 44—46 och första lagutskottets utlåtanden nr 39—44.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 84, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 75, i anledning av väckt motion angående utredning om sammanslagning av de båda svinraserna Yorkshire och Förädlad Lantras, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ang. fiskar-
befolkningens
rätt till salt-
sjöfiske m. m.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 76, i anledning av väckt motion rörande ett bättre tillgodoseende av kommunernas och fiskarbefolkningens intressen i fråga om saltsjöfisket.

I en inom första kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 114, av herr *Nilsson, Johan*, i Malmö, hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning om och i vad mån nu gällande lag om rätt till strand och fiske skulle för saltsjöfiskets vidkommande kunna ändras dithän, att kommunernas och fiskarbefolkningens intressen bleve bättre tillgodosedda, och inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet, som i vederbörlig ordning införskaffat utlåtanden över motionen från kammarkollegiet och lantbruksstyrelsen samt därjämte fått mottaga yttranden i ärendet från vissa föreningar, hade i det nu föredragna utlåtandet anfört:

»De i förevarande motion påtalade olägenheterna för allmänheten, enkanerligen fiskarbefolkningen, som anses förevara vid Skånes sydkust, främst på grund av nuvarande rättsförhållanden i avseende å nyttjande av strand och utövande av skattlagt fiske vitsordas i viss utsträckning av de över motionen avgivna yttrandena. Utskottet får erinra om att fiskelagstiftningen under de senare åren vid olika tillfällen varit föremål för åtskilliga betydelsefulla ändringar. På detta invecklade rättsområde föreligga därjämte vissa icke slutbehandlade utredningar och framställningar om ytterligare lagändringar, avseende även den skånska kusten. Liksom kammarkollegiet finner utskottet det önskvärt, att fortsatta reformer på området genomföras utan det dröjsmål, som torde vara ofrånkomligt vid en allmän översyn av fiskelagstiftningen. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t, med beaktande av de i motionen framförda synpunkterna, ägnar hithörande spörsmål nödig uppmärksamhet och vidtager de åtgärder, som kunna befinnas påkallade och görliga utan tidsutdräkt, nu särskilt vidkommande den skånska sydkustens fiskerättsförhållanden. Med hänsyn härtill finner utskottet icke anledning att tillstyrka skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om den i motionen begärda utredningen.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa, att motionen I: 114 må anses besvarad med vad utskottet anfört.»

Herr *Nilsson, Johan*, i Malmö: Detta utlåtande från jordbruksutskottet är avgivet i anledning av en motion, som jag tillåtit mig väcka och i vilken hemställles, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning om och i vad mån nu gällande lag om rätt till strand och fiske skulle för saltsjöfiskets vidkommande kunna ändras dithän, att kommunernas och fiskarbefolkningens intressen blevo bättre tillgodosedda. För yttranden har jordbruksutskottet remitterat motionen till myndigheter och till olika föreningar. Jag ber att få uttala min tillfredsställelse över det sätt, varpå detta skett. Man har därmed fått in en hel del material, som klart visar vad man vill på olika håll, och jag kan ju konstatera, att de många olika föreningar, som yttrat sig — några i sammanhang med myndigheternas utredningar — ganska mangrant anslutit sig till det förslag om utredning, som jag framställt.

Yttrandena resultera i olika önskemål. En del tycka, att man bör utreda och lagstifta mera partiellt, andra åter ha helt anslutit sig till motionen. Utskottet har emellertid till sist kommit till det resultatet, att vissa av dessa frågor, som jag berört i motionen, redan ha bragts på tal hos Kungl. Maj:t. Man menar därför att det under sådana omständigheter icke är behöfligt att just nu i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredningar för detta ändamål.

Ang. fiskarbefolkningens rätt till saltsjöfiske m. m. (Forts.)

Utskotten bruka inte annars taga hänsyn till framstötar, som gjorts från det ena eller andra hållet utanför riksdagen. Man brukar hellre falla tillbaka på en sådan sak som att riksdagen redan fört en fråga på tal i skrivelse till Kungl. Maj:t. I detta fall har man emellertid nöjt sig med att åberopa vad som framkommit från andra håll, avseende att frågan om utredning därmed kan vara säkrad.

Jag skall inte tvista med utskottet om denna sak; vi äro ju i stort sett eniga. Om jag på någon punkt inte är enig med utskottet, så skulle det vara, då utskottet anslutit sig till det uttalande, som särskilt gjorts från kammarkollegiet, att man bör fortsätta med partiella reformer på området. Utskottet säger, att på detta invecklade rättsområde därjämte föreliggande vissa icke slutbehandlade utredningar och framställningar om ytterligare lagändringar, avseende även den skånska kusten. Vissa myndigheter ha antytt något om att jag skulle ha begärt utredning inte för andra delar av landet än Skåne. Jag vill emellertid påpeka att jag med min motion avsett en allmän översyn över dessa förhållanden, varigenom såväl fiskets som kommunernas intresse bättre skulle tillgodoses än hittills. Att jag mera kommit att uppehålla mig vid den skånska kusten, beror på att den ligger mig närmare, och jag har därför givetvis hämtat de exempel, som tala för en utredning, därifrån.

Jag skulle emellertid för min del icke ansett det skada, om utskottet samlat såväl de av mig omtalade ärendena som dem, som redan äro väckta på tal från annat håll, och fört dem fram till Kungl. Maj:t i en samlad framställning från riksdagens sida. Jag tycker dessa frågor under många år varit så aktuella, att de hade förtjänt en sådan framställning från riksdagens sida. Resultatet har nu blivit, att utskottet säger sig liksom kammarkollegium finna det önskvärt, att fortsatta reformer på området genomföras utan dröjsmål. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t med beaktande av de i motionen framförda synpunkterna ägnar hithörande spörsmål nödig uppmärksamhet och vidtager de åtgärder, som kunna befinnas påkallade och görliga, utan tidsutdräkt, nu särskilt vidkommande den skånska sydkustens fiskerättsförhållanden. Det senare är således delvis vad jag velat. När vi överensstämma i denna punkt, har jag ingen annan att i detta fall, och beträffande den allmänna översynen, lita till än jordbruksministern. Jag vet, att han hyser ett starkt intresse även för denna del av sin ämbetsmannauppgift, nämligen fisket och kommunernas strandrättsförhållanden. Jag litar därför fullkomligt på att han snarast kommer att igångsätta de utredningar som jag tillåtit mig föreslå och utskottet ansett vara så självklara att någon anhållan i skrivelse till Kungl. Maj:t icke varit behöflig.

Under sådana omständigheter har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag skall inte upptaga någon debatt med den ärade motionären om denna sak, men jag tycker i alla fall, att motionären blivit, som man säger, över hövan bönhörd. Ty utskottet har ju sagt: »Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t, med beaktande av de i motionen framförda synpunkterna, ägnar hithörande spörsmål nödig uppmärksamhet och vidtager de åtgärder, som kunna befinnas påkallade» o. s. v. Med hänsyn till detta uttalande finner utskottet icke anledning att tillstyrka skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte.

Jag har intet vidare att tillägga. Jag skall be att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 77, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser beträffande ledamotsavgiften till hushållningssällskapen; och

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i gällande allmänna grunder för hushållningssällskapens organisation.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om gemensam maskin- användning inom det mindre jordbruket.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av gemensam maskin användning inom det mindre jordbruket jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 25 februari 1938 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 217, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels till Bidrag till jordbrukstekniska föreningen: Verksamheten i allmänhet för budgetåret 1938/1938 anvisa ett anslag av 19,000 kronor,

dels besluta inrättande av en statlig lånefond för främjande av gemensam maskin användning i det mindre jordbruket, benämnd »Jordbrukets maskinlånefond»,

dels medgiva, att lån ur fonden finge utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som i statsrådsprotokollet angivits,

dels ock till Jordbrukets maskinlånefond för budgetåret 1938/1939 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1:o) den vid riksdagens början väckta motionen nr 316, av herr *Nordström* i Kramfors m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till regeringen anhålla om förslag för »gemensam maskin användning inom det mindre jordbruket» i enlighet med ett av särskilda, i statsrådsprotokollet omnämnda sakkunniga avgivet förslag men med ändring, i enlighet med vad i motionen angivits, av grunderna för finansiering av kostnaderna jämte vissa detaljer i organisationsförslagen samt särskilt pröva frågan om att genom en centralisering av maskininköpen nedbringa kostnaderna för desamma;

2:o) den i anledning av propositionen väckta motionen nr 428, av herrar *Skoglund* och *Nolin*, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att vid den i Kungl. Maj:ts proposition nr 217 föreslagna låneverksamheten lån skulle få utlämnas till sammanslutning av jordbrukare, vars brukningsdelar till minst 65 % utgjordes av högst 20 hektar åker.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag,

dels till Bidrag till jordbrukstekniska föreningen: Verksamheten i allmänhet för budgetåret 1938/1939 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 19,000 kronor,

dels besluta inrättande av en statlig lånefond för främjande av gemensam maskin användning i det mindre jordbruket, benämnd »Jordbrukets maskinlånefond»,

dels medgiva, att lån ur fonden finge utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som förut i utlåtandet angivits,

dels ock till Jordbrukets maskinlånefond för budgetåret 1938/1939 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

Om gemensam maskinanvändning inom det mindre jordbruket. (Forts.)

B) att motionerna II: 316 och II: 428 — i den mån de ej finge anses besvarade genom vad utskottet sålunda anfört och hemställt — icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anmälts

- 1) av herr *Mannerskantz*, som yrkat bifall till motionen II: 428, samt
- 2) av herr *Tjällgren*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Innan jag övergår till att med några ord tala för en motion, som ingivits i detta ärende, vill jag först säga, att jag för min del inte riktigt kan hålla med om den formulering, som utskottet börjat sitt utlåtande med. När utskottet säger, att utskottet icke är övertygat, att föreliggande förslag är ägnat att i högre grad åstadkomma de resultat, som därmed åsyftas, så tror jag, att detta är litet för bestämt profeterat. Det hade nog varit lika bra att inte uttala sig så mycket om den saken, när man ändå tänker gå med på förslaget.

Det rör sig om att skapa en fond för ökad maskinanvändning vid mindre jordbruk. Därvidlag är det en detaljbestämmelse, som varit föremål för olika meningar. För min del anser jag, att utskottets förslag borde i den delen ha innehållit, att lån må utlämnas till sammanslutningar av jordbrukare, vars bruksdelar till minst 65 procent utgöras av högst 20 hektar åker, men utskottet har stannat vid 15 hektar åker. Frågan är alltså här, om man vill, att det i en sådan förening, som bildas t. ex. för att anskaffa en traktor, skall få ingå jordbrukare med upp till 15 hektars — 30 tunnlands — gårdar till en mängd av 65 procent, eller om det skall få ingå mera.

Ändamålet med detta förslag är ju att stödja de mindre jordbrukarnas möjligheter att klara sig i konkurrensen på marknaden. De ha dyrare produktionsförhållanden på grund av att de icke ha så stor möjlighet att rationalisera driften. Om man nu vill hjälpa på detta område, säger jag mig, att det vore logiskt att icke begränsa hjälpen till gårdar på 15 hektar, utan sträcka gränsen åtminstone så långt upp, att man finge med de jordbruk, som inte själva böra skaffa sig åtminstone de flesta maskinerna. En traktor bör ju inte en person, som har ett jordbruk på 20 hektar eller obetydligt mera, skaffa sig. Gäller det däremot t. ex. självbindare och sådana maskiner, som icke kosta över 1,000 kronor, så får man nog säga, att om man för ett mindre jordbruk än 20 hektar skaffar sig maskiner, som kosta 400—600 kronor, är det faktiskt inte säkert, att det går att amortera dem på rimlig tid. Det är nog ganska många gårdar, som skaffat sig maskiner i den dyrhetsgraden litet i otid, och det skulle vara klokare, om flera sådana gårdar kunde slå sig ihop om dem. Jag finner därför, att den gräns man dragit är onödigt snäv och att man bör gå upp till en högre gräns, som naturligt betingas av om det t. ex. är klokt för den enskilde jordbrukaren att skaffa sig en självbindare. Och jag säger, att om någon skaffar sig en självbindare på en gård under 40 tunnland, så kan det vara tvelaktigt, om detta är klokt. Därför bör gränsen gå upp emot den siffran.

Det uttalades i utskottet under frågans behandling, att man ansåg det vara en nackdel, om man skulle utsträcka gränsen upp till 20 hektar, att det då skulle vara ett par sådana jordbrukare med i en sammanslutning och så fem eller sex småbönder med 5—10 hektar åker, ty då skulle de maskiner man skaffade mest komma att användas på dessa tjuguhektarsjordbruk, så att de andra inte skulle få begagna dem i tid. Detta var troligen huvudskälet emot en höjning av gränsen.

Mot detta vill jag först och främst säga, att man aldrig under några om-

Om gemensam maskinanvändning inom det mindre jordbruket. (Forts.)
 ständigheter när man skaffar gemensamma maskiner bör taga till arealerna så stora eller taga med så många gårdar, att inte arbetena kunna bli utförda i rimlig tid för alla, som äro delaktiga i maskinen i fråga. Vidare vill jag framhålla, att det i vissa trakter av vårt land förekommer en hel massa gårdar, med mellan 15 och 20 hektar åker, som icke skulle kunna komma åt att skaffa sig maskiner med hjälp av denna fond, därför att de äro för stora. I sådana trakter går det inte att sammansätta grupperna så, att tillräckligt många jordbrukare under 15 hektar ingå i varje grupp. Men samtidigt vill jag säga, att dessa jordbrukare, som ha mellan, låt oss säga, 10 och 20 hektar, äro de, som haft den största svårigheten att få jorden brukad och skörden bärgad. En småbrukare med 5—8 hektar klarar upp den saken på en så pass kort tid, att det arbetet inte för honom är det mest väsentliga, men de, som ha upp till en 20 hektar, behöva nästan hjälpen bäst. Om man bedömer saken litet verklighetsbetonat, tror jag det ganska snart kommer att visa sig, att det är de jordbruk, som omfatta uppåt 15 hektar åker och litet däröver, som mest komma att begagna sig av denna utväg. Om man tycker, att de inte äro små nog för att kunna få hjälp av statsmakterna, så kan jag för min del inte hålla med om det, ty innehavarna av dessa jordbruk ha det ofta mest besvärligt ställt.

Med dessa argument och synpunkter vill jag, herr talman, för min del yrka bifall till vad som föreslås i motionen nr II:428, som inte går ut på någonting annat än att denna bestämmelse skall ändras så, att 65 procent av dem, som äro med i en sådan här sammanslutning, skola få ha upp till 20 hektar åker i stället för 15. Den enda följd, som kan befaras, är att fonden blir mera anlita än annars, men man får givetvis ta den risken, att det till ett kommande år kan visa sig, att fonden är så hårt utnyttjad, att man behöver skjuta till ytterligare kapital. Man är nog ganska säker på att man inte behöver förlora några pengar på denna utlåningsverksamhet i vidare mån än de 20 procent av lånen, som det är meningen att avskriva, när de övriga 80 procenten i laga ordning amorteras.

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till det i min reservation gjorda yrkandet om bifall till motionen II:428.

Herr Tjällgren: Herr talman! Som framgår av utskottsutlåtandet, har jag låtit till detsamma anteckna en blank reservation. Denna reservation innebär ingalunda, att jag skulle ha någon annan mening än den, vartill utskottet kommit, men det är ett par tre rader i utskottets motivering, som jag inte riktigt kan vara med om. Utskottet uttalar på sid. 13 först, att utskottet delar departementschefens uppfattning därom att en ökad maskinanvändning inom det mindre jordbruket innebär fördelar, men sedan säger utskottet: »Emellertid är utskottet icke lika övertygat, att föreliggande förslag — vars väsentligaste del innebär inrättandet av en lånefond för främjande av gemensam maskinanvändning i det mindre jordbruket — är ägnat att i högre grad åstadkomma de resultat, som därmed åsyftas.» Jag tycker, att dessa båda uttalanden av utskottet motsäga varandra, och det är därför jag velat deklarerat och få till kammarens protokoll antecknat, att jag icke kan instämma i det citerade yttrandet.

Beträffande herr Mannerskantz' anförande angående avfattningen av 9 § i utkastet till kungörelse i detta ärende, så vill jag naturligtvis inte förneka, att det på vissa håll kan komma att inträffa sådana förhållanden, som herr Mannerskantz ville göra gällande. Emellertid tror jag ändå inte, att det är någon risk, om kammaren antar utskottets förslag även på den punkten, ty utskottet har ju sagt på sid. 14, att utskottet icke vill förneka, att skäl tala för

Om gemensam maskinanvändning inom det mindre jordbruket. (Forts.)
den ståndpunkt, som intagits i motionen II: 428 och som överensstämmer med vad ett flertal hushållningssällskaps förvaltningsutskott i ämnet föreslagit. »Emellertid», säger utskottet, »bör beaktas, att länen i främsta hand skola komma småbrukare till godo. Utskottet finner det därför lämpligt, att *åtminstone tills vidare, innan erfarenhet vunnits av verksamheten*», gå med på Kungl. Maj:ts förslag. Och jag vill uttala den förhoppningen, att om det skulle visa sig, att dessa bestämmelser icke äro lämpliga på alla håll i landet, Kungl. Maj:t skall taga frågan under förnyat övervägande och komma fram med förslag till en ändring av bestämmelserna.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Denna fråga, som riksdagen nu har att taga ställning till, har uppkommit främst därför att det mindre jordbruket varit litet missgynnat på grund av särskilda omständigheter. Jordbruksministern har därför velat ge dessa mindre jordbrukare ett stöd, en åtgärd som inom småbrukarkretsar hälsats med glädje. Man kan ju liksom herr Mannerskantz framställa som ett önskemål, att fördelen av den gemensamma maskinanskaffningen skulle sträckas litet högre än departementschefen föreslagit och utskottet tillstyrkt, men detta önskemål får väl i alla fall ställas på framtiden. Man vet ju praktiskt taget inte, hur saken kan avancera och vilken nytta den i själva verket kan medföra. För min egen del är jag mycket stor optimist i denna fråga och tycker, liksom herr Mannerskantz, att man inte behövde ha skrivit fullt så pessimistiskt som man gjort i utskottet, men jag skall inte göra något ändringsyrkande på den punkten. Det spelar ju inte så stor roll vad man där sagt. Men för dessa mindre jordbrukare kommer denna åtgärd otvivelaktigt att få en mycket, mycket stor betydelse på sina håll. Det är självklart, att denna möjlighet på grund av de skiftande förhållandena inte kan utnyttjas i alla trakter, men i den ort, där jag bor, är jag övertygad om att den kommer att utnyttjas. Det finns ju dock en hel del småbrukare med 5—6 hektar som måste hålla två hästar för driftens skull, och det är ju alldeles för dyrt. Nu få de genom denna åtgärd en möjlighet att, om de vilja, göra sig av med den ena hästen och därigenom skaffa sig en direkt ekonomisk fördel.

Vidare kan man, som det säges i utskottets och departementschefens yttranden, härigenom också lätta på arbetsbördan för dessa mindre jordbrukare. Det är alltså två syftemål, som man genom denna åtgärd vinner.

Nu talar herr Mannerskantz om att dessa jordbrukare med upp till 20 hektar åker skulle ha det så illa ställt. För all del, det finns en och annan, som har det besvärligt, men man skall komma ihåg, att jordbruk med så pass stor areal anses bäriga och icke ha blivit lidande på de åtgärder, som statsmakterna vidtagit för att stödja jordbruket i allmänhet. Jag innehar själv ett sådant jordbruk och har ingen anledning att klaga. Och när herr Mannerskantz talar om att man på dessa jordbruk har svårt för att bärga sin gröda, är herr Mannerskantz på den punkten inte tillräckligt väl underrättad. Jag har inte haft någon svårighet att bärga grödan på min areal, som uppgår till nära 20 hektar, men däremot har jag kunnat konstatera, att de småbrukare, som bo runt omkring och icke ha tillgång till de maskiner och redskap, som krävas, haft det svårare att bärga sin skörd. Det är nämligen ingen, som använder lien numera, utan de låna maskiner, och då få de alltid vänta, tills de större jordbrukarna gjort undan sitt arbete. Det är således på dessa mindre jordbruk, som obehagen göra sig gällande, och icke på dem, som man betraktar som bäriga. De ha i regel kunnat skaffa sig erforderliga maskiner och redskap. Om inte jord-

Om gemensam maskinanvändning inom det mindre jordbruket. (Forts.) brukarna ha kunnat göra det ensamma, ha de sammanslutit sig två eller tre om t. ex. en självbindare eller någon annan maskin.

Man kan därför inte med fog säga, att det är nödvändigt för närvarande att utsträcka gränsen så långt som till 20 hektar, men den möjligheten föreligger ju också för dessa jordbrukare därigenom, att i en ort, där det inte finns tillräckligt många småbrukare för att effektivt utnyttja de redskap, som skulle anskaffas på detta sätt, kunna större jordbrukare och även sådana, som ha mer än 20 hektar, komma med i det att ända upp till 35 procent av åkerarealen får tillhöra större brukningsdelar än 15 procent åker.

Nu kan det ju tänkas, att när dessa frågor komma under hushållningssällskapens prövning och dessa skola undersöka möjligheterna för en sådan maskinanskaffning, det kan visa sig, att det t. ex. på ett område, som skulle kunna komma i fråga, inte finns mer än 60 procent småbruk, och då förmodar jag, att det skulle ligga inom möjligheternas gräns att öka på 5 procent på den andra kanten.

Jag tycker detta förslag är så väl upplagt, att man bör kunna vara nöjd med det och avvakta resultatet. Skulle det visa sig, att försöket slår väl ut och att det finns ett särskilt behov att utsträcka hjälpen även till jordbrukare, som ligga litet högre upp på skalan, skall jag för min del icke resa något hinder mot detta.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sundberg: Herr talman! Det mindre jordbruket i vårt land har i den rådande hårda konkurrensen allt svårare att ekonomiskt bära sig. Den alltför långt gående jorddelningen på grund av en olämplig skiftesstadga och även på grund av subventioner, som från statsmakternas sida i alltför stor utsträckning givits i denna riktning, har införd tidsutvecklingens krav ej visat sig ändamålsenlig. Men när det nu här i landet faktiskt förekommer en sådan mängd småbrukare och ägare av mindre gårdar, bör den för statsmakterna vara ett viktigt intresse att se till, att dessa mindre jordbruk ha möjligheter att kunna bestå. Därför är det initiativ, som i förevarande ärende, alltså beträffande gemensam maskinanvändning inom det mindre jordbruket, tagits från Kungl. Maj:ts sida, att hälsa med stor tillfredsställelse. Jag skall be att för min del få yrka bifall till utskottets förslag.

Jag sympatiserar visserligen med det Mannerskantzka förslaget, men då Kungl. Maj:ts bud innevarande år endast omfattar ett anslag av en miljon kronor, torde detta belopp, med den begränsning beträffande bidragens lämnande till egendomar, omfattande högst 15 hektar åker, som propositionen innebär, mer än väl kunna utnyttjas.

I propositionen förekomma några uttalanden, som jag vill dröja något vid. Det säges där bland annat: »Därest de här åsyftade åtgärderna för främjande av gemensam maskinanvändning få åsyftad verkan, kommer efterfrågan på maskiner att ökas. Härav föranledd stegring i tillverkningen och omsättningen bör kunna medföra, att maskiner och reservdelar kunna tillhandahållas till lägre priser, vilket bidrager till att för jordbruket i dess helhet minska det relativt höga omkostnadskontot för inköp och underhåll av maskiner.» Principiellt delar jag vad här sägs. Ju högre omsättning, dess billigare tillverknings-, resp. försäljningskostnader, desto lägre pris på maskinerna. Men då vill jag, herr talman, påpeka, att konsekvensen härav bjuder, att från statsmakternas sida icke uppmuntras till startandet av nya fabriker eller nya försäljningsorgan. Detta skulle medföra den motsatta effekten: genom minskad tillverkning, resp. försäljning ökas relativt sett omkostnadskontot, vilket i sin tur resulterar i ökade kostnader å maskinerna.

Om gemensam maskinanvändning inom det mindre jordbruket. (Forts.)

Beträffande effektuerandet ute i det praktiska livet av det projekt, som innefattas i Kungl. Maj:ts förslag, kan jag försäkra, att såväl inom industrien som bland dem, som i vårt land nu omhänderhava försäljningen av lantbruksmaskiner, finnes den allra bästa vilja att få fram ett gott resultat av denna fråga. Sträckes handen ut till samförstånd med dem, är jag övertygad om att man från deras sida med tacksamhet kommer att fatta den.

Jag skall också uppehålla mig vid en annan punkt i propositionen. »Det skulle enligt min mening vara önskvärt», säger statsrådet, »om särskilda för det mindre jordbrukets förhållanden lämpade maskiner kunde, utan åsidosättande av hållbarheten och arbetsprestationen, konstrueras till billiga priser.» Gentemot detta uttalande vill jag framhålla, att man inte med fog kan påstå, att det finns någon brist på maskiner för det mindre jordbruket i detta land. Snarare har den anmärkningen tidigare framförts i denna fråga, att vi ha för mycket maskiner och att vi i stället borde kunna begränsa antalet, en uppfattning som jag för min del delar. Som ett exempel härpå kan jag nämna, att här i landet av olika fabriker och firmor salubjudas icke mindre än 37 olika typer av plogar enbart för det mindre lantbruket. För dettas behov kan man inte gå längre än att tillverka maskiner och redskap, som äro avpassade för *en* häst. Sådana finnas såväl då det gäller plogar, harvar, vältar, kultivatorer som ock slåttermaskiner, radsåningsmaskiner m. m. Således praktiskt taget alla de maskiner, som behövas i det mindre lantbruket. Visserligen finnas ej självbindare konstruerade för en häst, men det vore väl närmast att lura en lantbrukare med så litet lantbruk, att han endast har en häst, om han skulle lägga sig till med en självbindare. En sådan torde hans lantbruk icke kunna amortera och förränta.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Då jag lät verkställa en undersökning i denna fråga, som sedan blev förelagd riksdagen, skedde det naturligtvis av den anledningen, att det i inventarier nedlagda kapitalet ju blir procentuellt större, ju mindre jordbruket äro, varför det syntes vara angeläget att om möjligt åstadkomma en sammanslutning av flera mindre jordbrukare för gemensam anskaffning av jordbruksmaskiner. Det är klart, att förräntningen av ett inventariet kapital i dylika mindre jordbruk blir mera betungande, om vederbörande ensam skall anskaffa inventarier och maskiner för att underlätta det manuella arbetet. Bortsett från, såsom en talare för en stund sedan sade, att det mindre jordbruket skulle fått mindre del av vissa stödåtgärder på jordbrukets område — något som kanske icke är riktigt — fordrar det mindre jordbruket, om det skall rationaliseras, proportionsvis större inventariet kapital och får därmed större förräntningssvårigheter, varför det enligt mitt sätt att se är välbetänkt att sammansluta flera sådana jordbruk för maskinanskaffning. Det klagas ju mycket över att det mindre jordbruket i så stor utsträckning är beroende av kvinnlig arbetskraft. Kunde detta förhållande ändras genom ökad maskinanvändning skulle kvinnorna få tid att mera ägna sig åt skötseln av sina hem, liksom inom andra yrkesgrupper, och de behöfde då inte så som nu är fallet deltaga i det tunga jordbruksarbetet.

För någon tid sedan såg jag en potatissättningsmaskin, varmed man kunde sätta potatis på två tunnland, möjligen ända upp till $2\frac{1}{2}$ tunnland åker om dagen. Vid demonstrationen var den kvinnliga delen av gårdens befolkning ute och tittade på, i stället för att, såsom de eljest få göra, deltaga i detta rätt tunga arbete. Maskinen fungerade för övrigt alldeles utmärkt, och jag fick det intrycket, att denna potatissättningsmaskin utförde ett gott arbete. Det gäller nu naturligtvis för vederbörande att exploatera den så, att den kan tillverkas i till-

Om gemensam maskinanvändning inom det mindre jordbruket. (Forts.)
 räckligt antal, för att fabrikationen skall bliva lönande, oaktat priset hålles rimligt. Det har redan funnits intresserade, som velat finansiera tillverkningen, men vederbörande ha blivit betänksamma inför det ifrågasatta låga priset på maskinen, och man har sagt, att det pris, som man tänkt sig för maskinen, 295 kronor, var för lågt. En sådan maskin borde enligt deras mening kunna betinga ett pris av 450 kronor. Det är naturligtvis nödvändigt, om det skall lämnas kredit, att säkra kalkyler uppgöras för tillverkningen, men det är lika angeläget, enligt min mening, att de, som skola bevilja krediten och taga hand om förlagskapitalet, se till, att priserna icke drivas upp hur högt som helst. Det är också viktigt, att försäljningen icke slås ut på för många händer.

Jag har ju sagt i propositionen, vilket även nyss här påpekades av en talare, att jag förväntar, att den svenska maskinindustrien skall förstå det aktuella läget och försöka, i den mån det är möjligt, saluföra jordbruksmaskinerna till priser, som ligga inom för köparna rimliga gränser.

Innan propositionen skrevs, resonerade jag dels med representanter för den svenska maskinindustrien och dels med en representant för denna maskinförsäljning inom landet, och jag sade då: »Här ha herrarna en stor uppgift att fylla. Jag är föreningsman, men jag anser inte, att man skall skapa föreningar och organisationer under annan förutsättning än att sådana behövas. Finns det en försäljningsorganisation för maskinfabrikationen, behöver man inte åstadkomma andra organisationer, därest den redan befintliga fyller sin uppgift beträffande den svenska marknadens behov.» Jag förväntar, som jag sade, att denna organisation skall fylla sin uppgift, och då är det, enligt min åsikt, inte lyckligt att dela upp denna försäljning på många olika händer.

Sedan är det enligt min mening också önskvärt, att man inom de olika områdena av jordbruksmaskintillverkningen standardiserar tillverkningen så mycket som möjligt och söker framställa de mest lämpliga maskinerna och redskapen, så att man kan minska antalet typer. Tillverkningen blir naturligtvis dyrare, om man tillverkar många sorter i stället för några få, som äro lämpliga för olika brukare och brukningsdelar. Kan därjämte denna organisationstanke slå igenom, så att flera mindre lantbrukare sammansluta sig, kan man naturligtvis även vid de mindre jordbruken komma att använda större maskiner än vad nu är fallet. Dock finns det naturligtvis sådana jordbruk, som äro så små, att de stora maskinerna för dem äro litet otympliga och svårhanterliga.

När det sedan gäller frågan om arealens storlek, är det klart, att det kan råda olika meningar om huruvida gränsen för brukningsdelarnas storlek skall sättas vid 15 hektar eller vid 20 hektar åker. Vad beträffar proportionen emellan mindre och större jordbrukare inom en sammanslutning hade kommittén föreslagit ett högre procenttal för innehavare av jordbruk upp till 15 hektar än det, som propositionen innefattar. I propositionen sänktes procenttalet ifrån 75 procent, som kommittén föreslagit, till 65, och därigenom kan alltså ett större antal brukningsdelar med större areal tillhöra sammanslutningen. Huruvida sedan ägare av brukningsdelar med mer än 15 hektar åker skola tillhöra sammanslutningen, blir naturligtvis i praktiken beroende på hur fastigheterna äro belägna, ty en sammanslutning kan inte lämpligen omfatta fastigheter, som ligga spridda på alltför stort avstånd från varandra.

Jag skulle vilja uttala den förhoppningen — man skall inte var för optimistisk, och när man vet, hur betänksamma jordbrukarna äro, är det inte så säkert att denna idé om gemensam användning av maskiner kan vinna så stor anslutning från början — att man dock skall kunna, där så är möjligt, åstadkomma en sådan sammanslutning för ökad maskinanvändning inom jordbruket och därigenom lättnad i det tunga arbetet för såväl den manliga som kvinnliga personal, som har sysselsättning inom jordbruket.

Om gemensam maskinanvändning inom det mindre jordbruket. (Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen II: 428; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 80, i anledning av väckt motion angående skäliga administrationsbidrag till hushållningssällskapen för deras verksamhet i samband med vissa stödåtgärder, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs änyo jordbruksutskottets utlåtande nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till hushållningssällskapen, jämte i ämnet väckta motioner. *Anslag till hushållningssällskapen.*

I en till riksdagen den 3 mars 1938 avläten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 232, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) till Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1938/1939 anvisa ett förslagsanslag av 3,651,500 kronor;

2) till Utbildningskurs för hemkonsulenter för budgetåret 1938/1939 anvisa ett reservationsanslag av 8,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande vid riksdagens början väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1:o) I: 17, av herr *Gabrielsson* m. fl., likalydande med II: 24 av herr *Sandberg* m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att statsbidrag finge utgå till avlönande av ytterligare fyra vandringsrättare i Västerbottens län, samt att nio inom länets lappmark verksamma vandringsrättare måtte helt bekostas av statsmedel och att till bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1938/1939 måtte beräknas ett förslagsanslag av 3,718,000 kronor;

2:o) I: 20, av herr *Nilsson, Bernhard*, m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta öka det uti statsverkspropositionen, nionde huvudtiteln, föreslagna anslaget till avlönande av vandringsrättare från 186,000 till 188,000 kronor i syfte att Jönköpings läns hushållningssällskap skulle kunna av Kungl. Maj:t beviljas statsbidrag för år 1938 till avlönande av två vandringsrättare och att punktens slutsumma måtte bestämmas till 3,692,000 kronor;

3:o) I: 37, av herr *Nilsson, Bernhard*, likalydande med II: 112 av herr *Olsson* i Staxäng m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta höja det allmänna statsanslaget till rikets hushållningssällskap till dess ursprungliga belopp, d. v. s. 3.0 miljoner kronor; samt

4:o) I: 186, av herrar *Domö* och *Mannerskantz*, likalydande med II: 299 av herr *Kyling*, vari hemstälts, att riksdagen måtte under Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1938/1939 anvisa ett belopp av 51,000 kronor till avlönande av täckdikningsförmän och att alltså hela anslaget till hushållningssällskapen måtte utgå med ett till 3,715,000 kronor förhöjt belopp.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

Anslag till hushållningssällskapen. (Forts.)

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 17 och II: 24, I: 20, I: 37 och II: 112 ävensom I: 186 och II: 299, till Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1938/1939 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3,651,500 kronor;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Utbildningskurs för hemkon-sulenter för budgetåret 1938/1939 under nionde huvudtiteln anvisa ett reserva-tionsanslag av 8,000 kronor.

Herr **Mannerskantz**: I det förevarande utlåtandet behandlas en motion, som väckts av mig och herr Domö i denna kammare. En likalydande motion har också väckts i andra kammaren. Motionen går ut på att anslaget för avlö-nande av täckdikningsförmän skulle höjas från 26,000 kronor till 51,000 kro-nor, detta senare i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag.

Nu är det så, att om ifrågavarande anslag icke blir tillräckligt, hushåll-ningssällskapen icke få medel nog att kunna avlöna de täckdikningsförmän, som skola kontrollera, att de statsmedel, som utgå i form av bidrag eller lån till täckdikningar, bli utnyttjade på effektivt sätt, d. v. s. att täckdiknings-systemen icke bliva dåligt utförda, lagda med bakfall eller i övrigt illa lagda. Om inte hushållningssällskapen kunna sköta detta så, som från början avsetts, så att man skulle taga ut för höga avgifter av jordägarna för dessa åtgärder, kunde det tänkas, att jordägarna då skulle försöka krångla sig ifrån att an-vända täckdikningsförmän vid arbetenas utförande, utan i stället själva eller med hjälp av någon annan, som inte vore så hemmastadd i arbetet, försöka läg-ga ned dessa täckdikningsrör. Man kunde då ha skäl att antaga, att i många fall de medel, som staten för dylika ändamål anslöge, inte skulle bli placerade så, att de skulle komma till full nytta. Eller också kan man tänka sig, att hushållningssällskapen skulle få taga av sina för övriga ändamål avsedda med-el för att bekosta denna verksamhet. Då dessa medel emellertid redan förut äro knappa, är det, enligt mitt sätt att se, till skada, om hushållningssällska-pen skulle behöva ytterligare knappa in på sina övriga uppgifter.

Orsaken till att jag för min del, herr talman, icke kommer att yrka bifall till denna motion, är icke bara, att utskottet på ett mycket välvilligt sätt på sid. 8 har uttalat sig om motionen, då det säger, att utskottet icke vill »förneka, att skäl tala för bifall till motionerna», utan även att utskottet sedan fort-sätter: »På grund av den utredning rörande administrationsbidrag till hushåll-ningssällskapen, som utskottet enligt vad här ovan berörts tillstyrkt, torde an-slaget emellertid icke *nu* böra bestämmas högre än Kungl. Maj:t äskat.» Det är på två ställen så pass välvilligt skrivet, att jag förmodar, att detta icke kan tolkas på annat sätt än att till nästa år skall möjliggöras för hushållningssäll-skapen att få disponera mera medel och att då de behov, om vilka jag motio-nerat, skola kunna bli tillgodosedda.

Jag har endast velat stryka under, att jag för min del tolkar utskottets ytt-rande på det sättet, att man har anledning att tro, att det på detta område redan till nästa år kommer att inträda en förbättring.

Herr talman! Jag har intet yrkande att framställa.

Herr **Nilsson, Bernhard**: Det är ett par av mig väckta motioner, som behandlas i samband med detta utlåtande; den ena avser höjning av det all-männa anslaget till rikets hushållningssällskap från 2.8 till 3 miljoner kronor, och den andra avser en anslagsökning i syfte att ytterligare en vandringsrät-tare skall kunna anställas i Jönköpings län.

Vi ha ju tidigare i dag behandlat ett utlåtande från jordbruksutskottet i an-ledning av förslag om utredning angående en ökning av administrationsbidra-

Anslag till hushållningssällskapen. (Forts.)

gen till hushållningssällskapen, och det förekommer även i det utlåtande som nu behandlas förslag om utredning i syfte att, som man hoppas, bereda hushållningssällskapen lättnad i deras för närvarande betryckta ekonomiska ställning. Jag är dock livligt övertygad, att om jordbruksutskottet och riksdagen i år hade gått med på den i min motion föreslagna höjningen av det allmänna statsanslaget till rikets hushållningssällskap med 200,000 kronor, skulle detta icke på något sätt ha föregripit denna utredning. Hushållningssällskapens ekonomiska ställning är nu så pass hårt ansträngd, att det icke, åtminstone för flertalet hushållningssällskap, finns någon möjlighet att få debet och kredit att gå ihop, ifall de skola någorlunda kunna fullgöra alla de uppgifter, som äro dem anförtrödda.

Jag har, sedan denna motion om höjning av det allmänna anslaget väcktes, fått mottaga skrivelser från fem hushållningssällskap i de södra delarna av landet, där man ger uttryck åt precis samma synpunkter som de i motionen angivna och där man framhåller, att dessa hushållningssällskap befinna sig i samma nödläge som hushållningssällskapet i Jönköpings län. Då det belopp, varmed anslaget föreslås höjt, skulle vara väl använda pengar, kan jag verkligen inte förstå, varför icke vare sig herr statsrådet eller jordbruksutskottet ansett det lämpligt att redan nu gå med på denna höjning.

Till motivering av behovet av ytterligare en vandringsrättare inom Jönköpings län vill jag framhålla att det förefinnes en balans beträffande sådana ärenden som lämpligen böra handläggas av vandringsrättare som betydligt överstiger vad ytterligare en vandringsrättare skulle kunna uträtta, men ändå säger jordbruksutskottet i sin motivering, att det icke är styrkt, att behov av ytterligare vandringsrättare föreligger.

Jag har med det sagda endast velat framhålla nödvändigheten av att något verkligt radikalt göres för att upphjälpa hushållningssällskapens ekonomi, dels genom de utredningar, som nu äro ifrågasatta, dels genom höjning av det allmänna anslaget till hushållningssällskapens verksamhet och dels genom bidrag till anställande av nödiga arbetskrafter.

Jag skall, herr talman, icke framställa något yrkande om bifall till min motion, vilket jag anser vara utsiktslöst under nuvarande förhållanden, utan jag har endast velat framföra dessa synpunkter.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Det är ju klart, att uppfattningen om hur ansträngd hushållningssällskapens ekonomi är kan vara rätt olika. Jag har ju själv suttit såsom ledamot i ett hushållningssällskaps förvaltningsutskott och vet därför, att man där har användning för de pengar, man får till sin disposition. Sedan är det ju en fråga, som kan diskuteras, huruvida pengarna användas på ur jordbruksnäringens synpunkt mer eller mindre tillfredsställande sätt. Jag vill därmed icke hava sagt, att icke hushållningssällskapen i allmänhet använda pengarna på ett för jordbruket ändamålsenligt sätt, men då herr Nilsson i Landeryd talar om hushållningssällskapens svårigheter, t. ex. beträffande det myckna arbete, som vandringsrättarna ha att utföra i Jönköpings län, får jag säga, att det förefaller mig litet märkvärdigt att man i Jönköpings län inte kände till detta, förrän så sent på året, att framställningen om bidrag till ytterligare en vandringsrättare icke inkom till lantbruksstyrelsen förrän i mitten av december förra året. Den inkom för övrigt icke till departementet förrän i slutet av mars månad i år. Ett hushållningssällskaps förvaltningsutskott bör ju ha reda på sådant i så god tid, att framställning därom kan komma in till departementet, innan budgeten gjorts upp. Om en del förvaltningsutskott först under senhösten komma under fund med att de behöva en vandringsrättare till för nästa år och komma

Anslag till hushållningssällskapen. (Forts.)
in med förslag därom som de vänta att få bifallna, finge man göra upp en särskild tilläggsbudget för att tillmötesgå sådana framställningar. Det synes mig riktigare, att förvaltningsutskottet komma in med sina förslag i så god tid, att de kunna upptagas i den ordinarie budgeten.

Herr Sederholm: Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att anmäla, att jag i huvudsak delar den uppfattning, som kommit till uttryck i vad herrar Mannerskantz och Bernhard Nilsson anfört här i kammaren om att de medel, som stå till hushållningssällskapens förfogande, på många håll äro så otillräckliga, att sällskapen på grund därav icke kunna rätt fylla sin uppgift. Detta förhållande har ju också kommit till uttryck särskilt i det utlåtande, som vi nyss behandlat, men även i det nu föreliggande.

Orsaken till att vi emellertid i utskottet utan reservationer kunnat ena oss om vad utskottet föreslagit i sina utlåtanden nr 80 och 81 är, att vi förvänta, att de förslag, som kunna framkomma med anledning av den föreslagna utredningen, i fråga om förvaltningsbidrag till hushållningssällskapen för deras handhavande av vissa stödåtgärder, verkligen skulle kunna resultera i att de hushållningssällskap, som i högre grad utöva sådan verksamhet, skulle ha utsikt till nästa år att kunna få bättre balans och jämvikt i sin budget.

Det är alltså i den förhoppningen och förvissningen, att framställningen enligt utskottets utlåtande nr 80 må medföra ett sådant resultat, att nyssnämnda önskemål kunna bli tillbörligen tillgodosedda, som jag förenat mig med utskottets övriga ledamöter om vad utskottet hemställt i utlåtandet nr 81, till vilken hemställan jag ber att få yrka bifall.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Jag har motionerat om ett anslag till vandringsrättare i Lappmarken, och jag tror, att alla kunna vara eniga med mig därom, att deras verksamhet där uppe är utomordentligt betydelsefull och nödvändig. Inte minst under den resa, som gjordes i Lappmarken av riksdagsmännen, påpekades allmänt behövligheten av upplysning för jordbrukarna. Nu ha vi alltså gjort en hemställan om att få ett anslag för anställande av ytterligare vandringsrättare, vilket dock utskottet icke kunnat förorda. Emellertid har utskottet förordat en skrivelse till Kungl. Maj:t, såsom utskottets vice ordförande nyss framhållit, och jag har då så stora förhoppningar om att vi till nästa år, sedan frågan behandlats av Kungl. Maj:t, skola bli tillgodosedda på det sätt, som här begäres, att jag på denna grund, herr talman, icke framför något särskilt yrkande om bifall till motionen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Anslag till statens lantbrukskemiska kontrollanstalt m. m. Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående den kemiska analys- och kontrollverksamheten för jordbrukets behov jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 3 mars 1938 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 211, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) besluta, att kemisk analys- och kontrollverksamhet för jordbrukets behov skulle anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkt förslag;

Anslag till statens lantbrukskemiska kontrollanstalt m. m. (Forts.)

2) godkänna av departementschefen framlagda förslag till grunder för ersättningar åt personal vid kemiska stationer, vilkas statsunderstöd indroges, samt för bibehållen pensionsrätt åt sådan personal;

3) för budgetåret 1938/1939 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Statens lantbrukskemiska kontrollanstalt: Organisationskostnader ett förslagsanslag av 4,000 kronor,

b) till Statens lantbrukskemiska kontrollanstalt: Utrustning ett reservationsanslag av 40,000 kronor,

c) till Kemiska stationer m. m.: Understöd åt kemiska stationer ett anslag av 46,300 kronor;

4) för budgetåret 1938/1939 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa till Lån för utrustning av lokala kemiska stationer ett reservationsanslag av 30,000 kronor;

5) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de bestämmelser, som vid genomförande av framställt organisationsförslag kunde befinnas erforderliga.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 274 av herr *von Horn* m. fl. samt II: 403 av herr *Pettersson* i Rosta m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta den förändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 211, att efter genomförandet av föreslagen omorganisation av den kemiska analys- och kontrollverksamheten statsbidrag skulle utgå förutom till kemiska stationerna i Skara, Jönköping och Kristianstad även till kemiska stationen i Örebro.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 274 och II: 403,

1) besluta, att kemisk analys- och kontrollverksamhet för jordbrukets behov skulle anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkt förslag;

2) för budgetåret 1938/1939 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Statens lantbrukskemiska kontrollanstalt: Organisationskostnader ett förslagsanslag av 4,000 kronor,

b) till Statens lantbrukskemiska kontrollanstalt: Utrustning ett reservationsanslag av 40,000 kronor,

c) till Kemiska stationer m. m.: Understöd åt kemiska stationer ett anslag av 46,300 kronor;

3) för budgetåret 1938/1939 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa till Lån för utrustning av lokala kemiska stationer ett reservationsanslag av 30,000 kronor;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de bestämmelser, som vid genomförande av framställt organisationsförslag kunde befinnas erforderliga.

Reservation hade avgivits av herrar *Gottfrid Karlsson* och *Pettersson* i Rosta, som yrkat bifall till motionerna I: 274 och II: 403.

Herr von Horn: Herr talman! I den sakkunnigutredning, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition nr 211, anges det, att bland arbetsuppgifterna för den kemiska analys- och kontrollverksamheten på jordbrukets område är jordbruksanalysen den största och viktigaste gruppen. Samtidigt säga de sakkunniga, att inom denna grupp analyser av mjölk- och mejeriprodukter, på grund därav, att ett flertal mejerier redan övertagit de enklare

Anslag till statens lantbrukskemiska kontrollanstalt m. m. (Forts.)
analyserna, torde komma att minska i betydelse. Bland jordbruksanalyserna kvarstår därefter — om man undantar några mindre grupper, nämligen analyser av foder- och gödselmedel — såsom viktigast analysering av åkerjordens fosfat- och kalihalt.

Denna fråga har med det livligaste intresse omfattats av hushållningssällskapet i Örebro län, och det är att märka, att under loppet av tre år — de tre senaste åren — inom denna speciella analysgrupp antalet undersökningar vid kemiska stationen i Örebro ökats med icke mindre än 2,238, eller från 359 till 2,597.

Det är vidare att märka, att stationen i Örebro är belägen mitt i ett av de förnämsta jordbruksdistrikten i vårt land, ett distrikt som är bebott av intresserade och dugliga lantbrukare. Dessa lantbrukare ha just nu fått ögonen öppna för vikten av jordartsanalysernas värde, men de ha också blivit invanda vid att ha den kemiska sakkunskapen i sin omedelbara närhet. Det är nu att befara, därest Örebrostationen indrages, att detta nyväckta intresse hos lantbrukarna i länet kommer att, om icke helt avbrytas, så åtminstone i mycket hög grad stäckas, vilket ur jordbruksnäringens synpunkt inom länet vore i högsta grad beklagligt.

Utredningsmännen säga också själva, att bland de statsunderstödda stationerna har Örebrostationen intagit andra platsen i riket beträffande inkomst av jordbruksanalyser. Det är också förvånande och ganska belysande, när utredningsmännen bland motiven för indragande av Örebrostationen ange såsom skäl, att upprätthållandet av en statsunderstödd station i Örebro skulle kunna medföra ej önskvärd konkurrens med den statliga anstalten i Stockholm. Detta har till yttermera visso utskottet understrukt.

Jag frågar mig då: det är väl ej möjligt, att det skall vara den statliga centralanstaltens ekonomi, som i denna fråga skall vara det avgörande? För mig är det uppenbart, att denna anstalts ekonomi är en andrahandsfråga, under det att den primära frågan måste vara det gagn analysverksamheten kan komma att medverka till, när det gäller jordbruksnäringens främjande i ett av landets bästa jordbruksområden. Och utgår man härifrån, synes mig lösningen av problemet vara lika uppenbart, nämligen bibehållandet av den lokala stationen i Örebro.

Det kan vidare i detta sammanhang vara värt att omnämna, att Sveriges utsädesförening i sitt yttrande över de sakkunnigas förslag såsom sin mening anger, att Örebrostationen, såsom varande belägen inom ett utpräglat jordbruksområde av delvis säregen prägel, borde bibehållas framför Jönköpingsstationen, samt att den av utredningsmännen framhållna större närbelägenheten till Stockholm därvid icke borde tillmätas avgörande betydelse.

Slutligen skulle jag vilja framhålla, att det ju även skall åligga statens lantbrukskemiska anstalt en viss vetenskaplig forskning. Därest denna arbetsuppgift, såsom väl är troligt, kommer att taga relativt stor omfattning, kan det med fog ifrågasättas lämpligheten av att till denna anstalt lägga en allför stor analysräjong. Erfarenheten från en annan omorganisation inom jordbrukets område — frökontrollväsendet — borde mana till en viss försiktighet, när det gäller indragning av livskraftiga lokala undersökningsanstalter. Och jag vill framhålla, att Örebro kemiska station verkligen är en livskraftig anstalt i jordbrukets tjänst.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den motion, som jag jämte herrarna Gottfrid Karlsson och Åkerberg avgivit i detta ärende.

Häri instämde herr *Karlsson, Gottfrid*.

Anslag till statens lantbrukskemiska kontrollanstalt m. m. (Forts.)

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! När jag hörde herr von Horns anförande, rann mig ett annat resonemang i hågen. En järnväg skulle byggas, och då var det en riksdagsman som sade: »Järnvägen skall ha den här sträckningen.» — »Varför det?», frågade man. — »Jo, därför att jag bor där!», sade riksdagsmannen.

Och jag förstår ju, att var och en har sitt ortsintresse att bevaka, även då det gäller dessa kemiska stationer. Av den anledningen är det fullt förklarligt, att herr von Horn menade, att en station, förlagd till Örebro, skulle fylla sin uppgift bättre än en station förlagd till Jönköping. Men hade Örebrostationen bibehållits, medan Jönköpingsstationen föreslagits indragen, hade förmodligen en del representanter för Jönköpings län och även från Kalmar län menat, att deras intressen inte blivit tillgodosedda.

Nu har det varit en utredning, som undersökt förhållandena och kommit fram med förslag. Men det är ju klart, att inga förslag äro ofelbara. Jag har varit frestad från mitt eget län, där man ansett, att Malmö varit att föredraga framför Kristianstad. Då jag tog del av anläggningarna i Kristianstad, tyckte jag emellertid, att Kristianstads läns hushållningssällskap gjort ett mycket vackert förberedande arbete och verkligen visat intresse för saken. Jag hade därför inte svårt att fatta ståndpunkt, då jag ansåg, att stationen borde ligga i Kristianstad och inte i Malmö. Den kan enligt mitt förmenande fylla uppgiften som kemisk station lika bra för det skånska jordbruket, om den ligger i Kristianstad som i Malmö — kanske bättre i vissa fall, då Kristianstad ligger mera mitt i landskapet.

Det är självfallet, att i Örebro såsom centrum för en bra jordbruksbygd har en station sin uppgift att fylla. Men det är samma förhållande med en station, som förlägges till Västergötland eller till Småland, och jag har därför stannat vid att inte gå utanför vad de sakkunniga föreslagit, med tanke på att stationen i Stockholm ändå skall vara den centrala stationen. Och vad Örebro beträffar, kan man ju inte förneka, att herr von Horn inte har så långt till Stockholm som man har i vissa andra delar av landet, där stationer nu äro förlagda.

Man får för övrigt se, hur det hela kan utveckla sig, och om den organisation, som nu skall centraliseras, kan fylla sin uppgift i det svenska jordbrukets tjänst. Det är självfallet, att om vi framdeles finna, att vi behöva ytterligare någon station, så komma varken jordbruksdepartementet eller riksdagen att fästa avseende vid en kostnad på ytterligare några tusen kronor. Men det är också klart, att då får den frågan prövas, vilken plats som är den lämpligaste för en sådan station.

På en punkt har jag gått utanför förslaget, nämligen när det gäller Gotland. Vi kunna väl vara överens om att Gotland ligger mera isolerat, och av den anledningen har jag föreslagit, vilket också utskottet biträtt, att Gotland bör ha ett visst bidrag. Särskilt av den anledningen, att man där under senare åren börjat med kemiska analyser av sockerbeter, har denna station en viss uppgift att fylla. Om proven skola skickas långa vägar, föranleder detta naturligtvis både mera besvär och större kostnader.

Om riksdagen nu beslutar i enlighet med vad utskottet föreslagit, få vi så småningom erfarenhet, huruvida denna verksamhet ytterligare behöver kompletteras. Då få vi också diskutera de olika intressen, som kunna göra sig gällande. Och jag tror, att Örebro läns skickliga jordbrukare, som fått intresset väckt och insett nyttan av de kemiska analyserna, icke komma att tappa modet, därför att de icke kunna få undersökningarna gjorda i Örebro. De komma nog att anlita centralstationen i Stockholm, som ändå skall bli den centrala stationen, och om organisationen trots allt visar sig icke kunna fylla

Anslag till statens lantbrukskemiska kontrollanstalt m. m. (Forts.)
sin uppgift så, som det svenska jordbruket kräver, få vi komplettera den någon gång senare.

Herr **Hansson**: Herr talman! Efter det inlägg, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet gjort i denna fråga, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels åtgärder mot smittsam kastning hos nötkreatur, dels ock anslag till statens veterinärbakteriologiska anstalt för budgetåret 1938/39, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av åttonde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. uppförande av säkerhetsanstalt för förminskat tillräkneliga förbrytare m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av säkerhetsanstalt för förvarade och internerade samt ny sinnessjukavdelning inom fångvården jämte en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 220, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden den 3 mars 1938, föreslagit riksdagen att

dels besluta, att egendomen Hall skulle enligt de mellan statsverket och Hallföreningen gällande överenskommelser förvärvas för statsverkets räkning samt att å egendomen skulle i huvudsaklig överensstämmelse med av fångvårdsstyrelsen i skrivelse den 12 februari 1938 framlagt förslag uppföras en säkerhetsanstalt för förvarade och internerade samt ny sinnessjukavdelning inom fångvården,

dels ock till Uppförande av säkerhetsanstalt för förvarade och internerade samt ny sinnessjukavdelning inom fångvården för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *C. Lindhagen* väckt motion, nr 302, vari hemställdes att riksdagen ville

1) förklara, att riksdagen genom beviljande av medel till uppförande av s. k. »förvaringsställen» för s. k. straffriförklarade icke velat sanktionera den ur laga rättsordning utbrutna tillverkningen av sådana offerväsen,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära undersökning och förslag till att förbättringen i lokaliteterna måtte kompletteras även med en kärleksfull vård av

Ang. uppförande av säkerhetsanstalt för förminskat tillräkneliga förbrytare
m. m. (Forts.)

de patienter, som tillkommit genom förberörda tillverkning av straffriförklarade, samt

3) hemställa, att denna omvårdnad även måtte innefatta en organisation från samhällets och anstaltens sida att bereda straffriförklarade mänskliga utsikter till ett återvändande till friheten och möjligheter till utkomst, som genom samhällets tidigare ingripande ruinerats för dem.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I:o) att riksdagen måtte

a) besluta, att egendomen Hall skulle enligt de mellan statsverket och Hallföreningen gällande överenskommelser förvärvas för statsverkets räkning samt att å egendomen skulle i huvudsaklig överensstämmelse med av fängvårdsstyrelsen i skrivelse den 12 februari 1938 framlagt förslag uppföras en säkerhetsanstalt för förvarade och internerade samt ny sinnessjukavdelning inom fängvården,

b) såsom kapitalinvestering i statens allmänna fastighetsfond till Uppförande av säkerhetsanstalt för förvarade och internerade samt ny sinnessjukavdelning inom fängvården för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor;

II:o) att herr Lindhagens motion (I: 302) icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har tillåtit mig väcka en motion, vari hemställes, »att riksdagen ville 1) förklara, att riksdagen genom beviljande av medel till uppförande av s. k. 'förvaringsställen' för s. k. straffriförklarade icke velat sanktionera den ur laga rättsordning utbrutna tillverkningen av sådana offerväsen, 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära undersökning och förslag till att förbättringen i lokaliteterna kompletteras även med en kärleksfull vård av de patienter, som tillkommit genom förberörda tillverkning av straffriförklarade, samt 3) hemställa, att denna omvårdnad även innefattar en organisation från samhällets och anstaltens sida att bereda straffriförklarade mänskliga utsikter till ett återvändande till friheten och möjligheter till utkomst, som genom samhällets tidigare ingripande ruinerats för dem».

Denna skriande angelägenhet, som kommer fram i samband med detta ärende, finner en mängd människor vara en av det nuvarande kultursamhällets svåraste skuggsidor. Detta har nu icke utskottet kunnat tillägga någon betydelse, och det förstår jag så väl, eftersom utskottet inte är inne i dessa saker. Emellertid förklaras dock, att utskottet vill »erinra därom, att motionen berör ett område, som är svårt att generellt bedöma». Ja, men det är just det, som utskottet borde beretts tillfälle att göra, ty då först får man en verklig överblick över saken. Att det i synnerhet för utomstående är svårt att generellt bedöma problemet är beklagligt men oundvikligt. I sådana händelser falla vi auktoritativt tillbaka på »experternas» försäkringar — ofta allt efter högheten i deras titlar.

Men så fortsätter utskottet med ett förmenande, att därvidlag »en prövning måste äga rum från fall till fall». Detta vet jag är i första etappen alldeles oriktigt. Över problemet svävar en allmän naturvetenskaplig levnadsfilosofi. Rättsligt gäller det därnäst att generellt upprätthålla huvudlagstiftningen i strafflagens 5 kap. 5 och 6 §§. För det tredje vill det till ett upphävande av den rättsstridiga och okontrollerade masstillverkningen av straffriförklarade samt återställande av domstolarnas och det allmänna civila rättsmedvetandets

Ang. uppförande av säkerhetsanstalt för förminskat tillräkneliga förbrytare m. m. (Forts.)

suveränitet i bedömandet om en människa skall anses sakna en själ och därför förvaras i fängsel på obestämd tid. Sedan dessa allmänna praktiska grundsatser kommit till sin rätt kommer prövning från fall till fall men även detta under hägnet av en allmän kärleksfull omvårdnad eller inte.

Slutligen säger utskottet: »Vid sådant förhållande och då utskottet är förvissat om att Kungl. Maj:t och vederbörande myndigheter med uppmärksamhet följa utvecklingen på området, finner utskottet anledning ej föreligga att tillstyrka riksdagen att åtminstone för närvarande vidtaga några åtgärder i de avseenden, som i motionen påyrkats, eller att göra några uttalanden i dessa frågor.»

Ja, det är ju den nuvarande parlamentarismens, åtminstone i Sverige, skuggsida att vi bli alltmer räddhågade att tillägna oss några egna grundsatser i de djupliggande orsakssammanhangen. Vi bli då resignerat förvissade, att Kungl. Maj:t och myndigheterna nog sköta om saken. Men denna motion är ju väckt just därför att Kungl. Maj:t och myndigheterna icke sköta denna sak, så länge de överlämna det verkliga avgörandet till den ena eller andra diktatoriskt avgörande psykiatrikern eller dennes kvasivetenskap i de skilda fallen. Varför glömmer utskottet rösterna från de rättslösa offerväsendena från djupen och historiens berättelser.

Emellertid förekommer där ett litet förhoppningsfullt ord — »för närvarande». Och jag förmodar ju, att i den mån, som denna sak blir från djupen framtvingad till ett sakligt bedömande även på maktfullkomligheternas i det stora hela sorglösa höjder, så skall nog även riksdagens statsutskott och även vi i kamrarna nalkas de tidpunkter, då man verkligen inser att det är nödvändigt att någonting göres.

Jag ids inte ens, herr talman, yrka bifall till motionen, utan har med motionen och detta yttrande, bara velat betona det meniga folkets bekymmer under en av maktfullkomligheter överskattad vetenskaps diktatur över vår rätt att äga en själ och andra därmed för individen grundläggande andliga spörsmål.

Herr statsrådet Westman: Herr talman! Jag förvånar mig verkligen över att herr Lindhagen valt detta tillfälle för att hålla ett anförande av det innehåll, som herr Lindhagen nu lät oss lyssna till. Herr Lindhagen önskar få en kärleksfull omvårdnad av de straffriförklarade, och just denna proposition avser att bereda dem en sådan omvårdnad. Det är enligt densamma meningen att uppföra en anstalt, som skall möjliggöra för dem att få en bättre skötsel än som varit möjligt att bereda dem på de anstalter, där de hittills varit intagna. Det är inte alls meningen att genom denna proposition öka antalet straffriförklarade, utan vad det gäller är helt enkelt att bereda bättre vård åt de straffriförklarade, som tillfälligtvis vårdas inom fångvården vid dess sinessjukanstalter.

Om herr Lindhagen önskar diskutera de problem, som herr Lindhagen nu fört på tal, borde herr Lindhagen ha valt en annan anledning. Herr Lindhagen har skaffat sig ett tillfälle härtill genom att väcka en annan motion just i det ämnet, och jag förmodar, att kammaren vid dess behandling får tillfälle att mot en mera lämplig bakgrund höra herr Lindhagen utveckla sina åsikter.

Herr Lindhagen: Jag har redan väckt en sådan motion vid denna riksdag, herr justitieminister, och tillätit mig komplettera den med två interpellationer i samma ämne, för att man möjligtvis skulle kunna få fram även regeringen i någon mån i förgrunden, när det gäller dessa spörsmål.

Här gäller det ju en detalj, och jag förstår så väl, att detta är ett av de små

Ang. uppförande av säkerhetsanstalt för förminskat tillräkneliga förbrytare
m. m. (Forts.)

fjät, som man kommer att taga. Här är det fråga om att skaffa lokaler, så att man inte behöver sammanblanda, såsom nu sker, straffriförklarade med skvatt galna människor eller kan sätta in dem på s. k. stormavdelningar, till straff för dem såsom tillräkneliga — vilket de i de flesta fall mer eller mindre äro — när de någon gång rymma på grund av det omänskliga tidlösa läge, i vilket de försättas.

Det är alltså nu fråga om att anskaffa rymligare lokaler för dem, som efter den bekanta psykiatriska studentexamen såsom tillräkneliga förklarats av den ena eller andra. Huruvida dessa lokaler sedan äro tillräckliga för alla de olika anstalter, som för dem äro utplanterade i hela riket, ha vi inte fått någon bestämd uppfattning om, då justitieministern nu fränsagt sig intresse för att minska den så att säga fabriksmässiga tillverkningen av straffriförklarade.

Men även om nu dessa människor få vara ifred för de alldeles sinnessjuka och få en hyggligare bostad, så kommer det i så mycket an på den personal, som skall »förvara» dessa s. k. straffriförklarade. En fostran särskilt i de högsta befattningarna i social etik och kärleksfull omtanke i vård och intresse för de förras återvändande till livet förekommer, tror jag icke alls.

Nu börja även civila myndigheter såsom polis, skolöverstyrelse, konsistorier praktisera i tillkallande eller påbud av psykiatrisk undersökning. Och medicinalstyrelsen utbildas alltmer nästan till en liten Bastilj, som på angivelser (lettres de cachet) tillhandahåller en psykiatriker med uppdrag att verkställa undersökning av en angiven, utan kontroll och utan förmåga hos en sådan själslivets vetenskap att komma till något oförgrifligt resultat. Och sedan blir en människa på administrativ väg kanske prickad eller eljest tillspillogiven för hela sitt liv.

Herr statsrådet **Westman**: Jag delar herr Lindhagens stora intresse för att på bästa möjliga sätt ordna alla de frågor, som röra straffriförklaring och de straffriförklarade. Jag vill därför betona, att jag med största intresse följer de faktiska förhållandena på detta område. Jag beklagar, att herr Lindhagen, som visserligen intresserar sig för dessa frågor, likväl ganska kritiklöst tar emot de uppgifter, som tillsändas honom. Jag begagnar här tillfället att erinra därom att i herr Lindhagens motion finns avtryckt ett brev, som en person, som är intagen på Källshagens sjukhus i Vänersborg och som enligt motionen undertecknat brevet med namnet Knut Karlsson, skrivit till en kyrkoherde, vilken sedan vidarebefordrat brevet till herr Lindhagen.

Jag har tagit reda på detta fall, därför att jag intresserar mig för dessa problem, även om de icke höra under justitiedepartementet, utan under socialdepartementet. Jag har alltså tagit reda på saken på grund av mitt personliga intresse för den. Det visade sig, att det på Källshagens sjukhus inte fanns någon patient med detta namn. Överläkaren har emellertid trots sig kunna förstå, vilken patient det är fråga om, och eftersom hans namn icke är bekant och jag således inte kan skada honom på något sätt genom att meddela de faktiska upplysningarna om honom, så kan jag ju göra det här, för att inte herr Lindhagens uppgifter skola stå helt oemotsagda i riksdagstrycket. Överläkaren meddelar om den person, som han antar är den åsyftade, att han tillhör de sjukhusets patienter, som äro utskrivna på försök under familjevård. Han är en imbecill person och i hög grad asocial och hållningslös. Han betraktas också såsom lågt stående — hans intelligensålder är 12 år, men han är född 1895. Det är förenat med stora svårigheter att förmå honom till ordnat arbete. Överläkaren hoppas att försöket med hans utskrivning på prov

Ang. uppförande av säkerhetsanstalt för förminskat tillräkneliga förbrytare m. m. (Forts.)

skall slå väl ut, ehuru några större förhoppningar härför ej kunna hysas på grund av mannens hållningslöshet. Han har dessutom en broder, som är imbecill och internerad på Askersunds sinnesslöanstalt. Överläkaren kunde knappast förstå, att mannen själv skulle ha kunnat skriva det brev, som avtryckts i motionen.

När man erhåller dessa uppgifter om mannen i fråga, får man en helt annan bild av honom än den rörande, sentimentala bild, som framgår av det brev, herr Lindhagen åberopat. Jag menar alltså, att man får vara mycket försiktig, när man på grundval av dylika skrivelser från patienter bildar sig ett omdöme.

Det är naturligtvis en överdrift att kalla våra sinnessjukanstalter för tortyranstalter, som herr Lindhagen gör. Herr Lindhagen får ändå tänka på att det finns många samvetsgranna människor, som tagit till sin livsuppgift att utföra ett arbete på detta ömtåliga område. Det är ju inte rättvist emot denna kär att använda sådana uttryck om de anstalter, där de äro verksamma.

Herr Asplund: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag svarar: I det föreliggande problemet psykiatrin och rättsskipningen, inskränker jag mig icke till huvudsakligt sysslande i problemets filosofi och praktik med stöd av min i denna angelägenhet omfattande domareerfarenhet och lärospån även på många andra områden. Det synes mig självklart, att även klagomål från straffriförklarade böra undersökas. Denna undersökning ovanifrån synes i regel visa, att till den klagandes uppgifter tages föga hänsyn med ansatser tillika till förstående. Det är den högsta vederbörandes utsago som tages för god. För att framtvinga en undersökning nämnde jag förra året i riksdagen några namn. Det ledde ej till något resultat. Men det har meddelats mig att dessa personer fått en sämre behandling.

När patienten förvarades på en anstalt för imbecilla, så var han naturligtvis »imbecill». Det fick man lita på. Men namnet skulle vara oriktigt och bakom dolde sig ett annat namn! Högst invecklat. Och vem har skrivit brevet, ty det har ej någon imbecill skrivit. Här bör undersökningen fullföljas till full klarhet i detta ganska mystiska fall.

I år har jag sänt några klagoskrifter till första lagutskottets påseende och även låtit trycka en av dem, insänd till mig av en kyrkoherde, som bilaga till motionen i nu förevarande ämne. En undersökning syntes mig här så mycket intressantare, som förvaringsstället var avsett för »*imbecilla*». Men brevet var uppenbart skrivet av en allt annat än imbecill person. Skulle det igen vara en av dessa oriktiga psykiatriska diagnoser, som även domstolarna ofta konstatera?

Nu har justitieministern »verkställt en undersökning». På vad sätt känner jag ej. Men resultatet blev naturligtvis fullt förtroende för högsta vederbörande.

Nu hänskrattar justitieministern — han tror på allt vad höga vederbörande påstå och därmed är »undersökningen» klar. Men det troddes en tid också på en annan överhet på ett annat ställe. Till sist blev han dock i anledning just av klagomålen förflyttad.

Herr statsrådet **Westman:** Jag skulle inte tagit till orda, om inte herr Lindhagen sagt, att jag hänskrattat. Det gjorde jag inte, utan det var ett bifallsleende, varmed jag hälsade herr Lindhagens påstående, att den, som

Ang. uppförande av säkerhetsanstalt för förminskat tillräkneliga förbrytare
m. m. (Forts.)

skrivit detta brev, inte är imbecill. Motsatsen har jag heller aldrig sagt. Jag har meddelat upplysningar om sinnesbeskaffenheten hos den sinnessjuke, varom överläkaren tror, att det här är fråga.

Jag beklagar, att herr Lindhagen har framställt ett så häftigt och, som jag hoppas, fullkomligt ogrundat angrepp på skötseln vid våra sinnessjukhus. Men den saken hör ju inte till det ämne, vi diskutera i dag.

Nu diskutera vi frågan om att bereda de personer, som vårdas på *fångvårdens* sinnessjukanstalter, den bästa möjliga vård. Jag har tillåtit mig framlägga ett förslag, som avser att möjliggöra, att de erhålla den ur humanitär synpunkt bästa vården. Det är min förhoppning, att denna kammare lika väl som andra kammaren måtte bifalla detta förslag.

Herr **Lindhagen**: Kärnpunkten i denna fråga är inte vården av straffriförklarade, utan det är den *ofantliga tillverkningen av straffriförklarade vid sidan av lagarna och med undanskjutande av de laga domstolarna*, som ensamma ha rättighet att förklara, om en människa är tillräknelig eller ej, d. v. s. saknar väsentligen en genomsnittlig människas själ. Det är huvudfrågan.

Om man får bort denna masstillverkning och domstolarna återförs till sin gamla plikt att själva bedöma dessa frågor med stöd främst av allmänt medborgerlig bevisning från bekantskapskretsen, så skulle inte justitieministern även till skada för statens ekonomi behöva föreslå så vidlyftigt onödiga lokalers uppbyggande för förvaring av straffriförklarade. Se till, att massan av nu straffriförklarade få lagligen dömas till måttliga straff och sedan få gå ut som fria människor. Ungefär så medelgott begåvade som vi alla äro, ty vi äro ju alla en produkt av en djurvarelse och en samvetsvarelse. Så änglalikt kan inte vårt förstånd vara, och således icke heller hos mig eller hos herr justitieministern. Vi få nöja oss med vår måttfulla medelväg i förstånd inom en mycket vid maximi- och minimigräns och ändå anses som människor.

Det är ock upplysande att studera referat från psykiatriska rättegångar även om man ej såsom jag upplevt dem egentligt i domareställning. Jag tänker på de s. k. partbeställda och partbetalade psykiatrikerutlåtandena. Till och med ordföranden i sinnessjukhusnämnden, då jag en gång företrädde inför nämnden såsom ombud för ett rättsordningens offer, förklarade i nämnden, att han i likhet med herr Lindhagen ansåg, att man finge vara mycket försiktig med de partbeställda och partbetalade psykiatrikernas expertis. Ja, det skola gudarna veta. De inta ofta växlande ståndpunkter, allteftersom de äro anlitade av den ena eller den andra parten och de uppträda ibland flockvis med olika meningar på båda sidorna om domarebordet. Det visar ju klart, att de icke företräda någon suverän vetenskap utan förlora sig särdeles lätt bara i gissningar på en höft. Det kan utläsas av mina referat som utkommit i tryck, hur det kan ställa sig när domstolen gjort sin plikt och själv bedömt tillräkneligheten. Det visar sig att psykiatriker och sannerligen icke minst våra psykiatriker i ropet fått bakslag i alla instanser eller slutligen i högsta domstolen. Men alltjämt fungera i landets rättsordning samma målsmän som anställda experter med diktatorisk befogenhet att såsom »betrodd vetenskapsman» låta en människa fela i högsta grad, men vad de säga, när det inte är fråga om domstolsprövning, är Guds ord. På det viset tillverkas sådana här straffriförklarade personer. Jag talar å domstolarnas vägnar, för att inte deras lagliga befogenhet att värna om människornas själ skall överlätas till obehöriga auktoriteter.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Statens uppfostringsanstalt å Bona: Nybyggnadsarbeten m. m.;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till kapitalinvestering för uppförande av en logementsbyggnad vid fångkolonien å Singeshult;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmänna grunder för avskrivning av å statens allmänna fastighetsfond bokförda tillgångar m. m.;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående redovisning å statens allmänna fastighetsfond av vissa fastigheter, disponerade av Uppsala och Lunds universitet;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1938/39 m. m.; samt

nr 140, i anledning av väckta motioner om stöd åt den mindre skeppsfarten.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om effektivare åtgärder för skogsbetets inskränkande.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av väckt motion angående effektivare åtgärder för skogsbetets inskränkande.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 113, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Hagström* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning angående effektivare åtgärder för skogsbetets inskränkande.

Över motionen hade utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskrev begärt utlåtande av lantbruksstyrelsen, varjämte tillfälle att avgiva yttrande beretts centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund, Norrlands skogsvårdsförbund, Sveriges skogsägareförbund, skogsägareföreningarnas riksförbund, svenska betes- och vallföreningen, riksförbundet landsbygdens folk samt hushållningssällskapens i Gävleborgs, Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län förvaltningsutskott.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville överlämna motionen jämte däröver avgivna yttranden till 1936 års skogsutredning för att tagas under övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag; samt

2) att motionen, i den mån den icke blivit beaktad genom vad utskottet sålunda hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr **Hagström**: Herr talman! Jag ber att med några få ord få komplettera vad som anförts i motionen och understryka de synpunkter, som framförts i de avgivna yttrandena.

Flertalet av de institutioner och sammanslutningar, som avgivit yttranden, ha livligt tillstyrkt den i motionen begärda utredningen. Ett mindretal har också avstyrkt, men dessa ha enligt min åsikt låtit hänsyn spela in, som ej böra få vara avgörande för denna viktiga fråga.

I ett avseende synas emellertid samtliga, som avgivit yttranden, ha varit eniga, nämligen däri, att kreatur, som fritt ströva omkring på skogsbete, anställa stor skada på skogsåterväxten och utgöra ett stort hinder för skogsvård överhuvud taget. Det är således blott i avseende å skogsbetets inverkan på jordbruk och boskapsskötsel, som några ställt sig tvekande. Även dessa synas emellertid inse, att skogsbetet är oförenligt med rationell jordbruks-

Om effektivare åtgärder för skogsbetets inskränkande. (Forts.)

drift och boskapsskötsel, och det förefaller, som om avstyrkandena blott kommit till på grund av befarad opposition från vissa jordbrukargrupperns sida. En viss betänksamhet kan ju också vara förklarlig, då det här gäller att bryta med gammal tradition och då ju anordnandet av kulturbeten för många kan vara förenat med ganska betydande utgifter, åtminstone i första hand.

Därtill kommer också, att många kreatursägare sakna mark, som är lämplig till kulturbeten och som ligger i någorlunda bekväm närhet av gården. Det torde emellertid böra ankomma på den blivande utredningen att finna på utvägar och kanske lämpliga bidragsformer för att övervinna sådana svårigheter. Såvitt jag riktigt kunnat bedöma läget, har emellertid på senare tid från jordbrukarhåll en åsiktsförändring kommit till synes i detta hänseende, och detta till förmån just för kulturbeten. Till denna förändring ha flera samverkande omständigheter bidragit, främst då kanske ökad insikt om att skogsbete ej är något så billigt och bra bete, som man kanske tidigare trott, men också den alltmer tilltagande svårigheten att till rimliga kostnader er-hålla vallhjon och tjänsteflickor för boskapens skötsel. Detta torde, åtminstone vad norrländska förhållanden vidkommer, ha varit en bidragande orsak. Sådana omständigheter ha också bidragit därtill, att fäbodsystemet i allt större utsträckning övergivits och boskapen flyttats till närmare gårdarna belägna skogsbeten, som dock i de flesta fall äro så dåliga, att boskapen ej kan er-hålla tillräcklig näring. I viss utsträckning ha ju också — även i Norrland — kulturbeten kommit till användning.

Emellertid måste det nog medgivas, att förevarande spörsmål ej är så alldeles lätt att komma till rätta med, men då det är en mycket viktig fråga, och då stora ekonomiska värden stå på spel för såväl jordbruk som skogsbruk, uttalar jag den livliga förhoppningen, att 1936 års skogsutredning, som föreslås att taga hand om denna fråga, skall kunna komma till en lycklig lösning av detta viktiga problem.

Jag konstaterar också med tillfredsställelse, att andra lagutskottet ägnat motionen en grundlig behandling och uttalat sig välvilligt och förstående för den viktiga frågan.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av återremiss av utskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om beredande åt den kvinnliga ungdomen av ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhälleliga uppgifter.

Om ökad utbildning i hemvård m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 124, hade herr Domö m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig och skyndsamt utredning angående åtgärder för att mera allmänt bereda den kvinnliga ungdomen ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhälleliga uppgifter i enlighet med vad i motionen anförts samt att Kungl.

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

Maj:t för riksdagen måtte framlägga de förslag, vartill utredningen gäve anledning.

Utskottet hade i sitt utlåtande nr 5 på anförda skäl hemställt, att förevarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Mot utskottets beslut hade herrar *Bodin* och *Hagström* anført en vid utlåtandet fogad reservation.

Vid föredragning i första kammaren av utskottets utlåtande över motionen hade ärendet visats åter till utskottet för ny behandling.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet yttrat:

»Utskottet, som i anledning av nämnda återremiss ånyo företagit ärendet till behandling, vidhåller den ståndpunkt, för vilken utskottet i ovannämnda utlåtande givit uttryck, och får alltså, med åberopande av vad utskottet i nämnda utlåtande anført, hemställa, att förevarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Wistrand* och *Bodin* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig och skyndsamt utredning angående åtgärder för att mera allmänt bereda den kvinnliga ungdomen möjlighet till ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhällseliga uppgifter i enlighet med vad i motionen anförts samt att Kungl. Maj:t för riksdagen måtte framlägga de förslag, vartill utredningen gäve anledning.

Dessutom hade reservation anmälts av herr *Elon Andersson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Wohlin: Herr talman! Bland de omständigheter, som verka i riktning mot den kvinnliga ungdomens flykt från landsbygden och jordbruket spela de mången gång otillfredsställande arbetsförhållandena i hemmen på landsbygden en viktig roll. Alla torde känna till att hemarbetet på landsbygden ofta är mycket bekymmersamt för den kvinnliga ungdomen, och att de bättre arbetsbetingelserna i städerna och industrisamhällena, de bättre bostäder, som där finnas, de ökade möjligheter till ledighet, som där förekomma, och den bättre uppfostran till ett rationellt handhavande av dessa bestyr, som där erbjuder sig, i sin mån bidra till att den kvinnliga ungdomen i så stor omfattning som fallet är flyttar in till dessa samhällen. Situationen på den svenska landsbygden har blivit ganska allvarlig. Stora delar av riket finnas, där den kvinnliga ungdomen blivit så fåtalig, att betydande svårigheter möta för jordbrukarnas husmödrar och även för andra på landsbygden bosatta att tillgodose sitt behov av hembiträden i hushållen. Jag har den uppfattningen, att man här har ett stort fält för upplysningsverksamhet och utbildningsverksamhet för de unga kvinnorna, som i samband med den stora frågan om landsbygdens avfolkning icke får försummas av statsmakterna. Det har faktiskt gått så långt, att det finns provinser och delar av landet, där proportionen mellan den manliga och den kvinnliga befolkningen svårt snedvridits, i det att ett påtagligt underskott av kvinnor existerar; ja, det säges t. o. m., att i vissa delar av riket utvecklingen har gått så långt, att de unga lantbrukarna ha svårt att få hustrur på grund av bristen på kvinnor i deras hembygder.

Jag vill alltså fästa uppmärksamheten på att den fråga, som är berörd i den förevarande motionen är synnerligen viktig och att det utredningskrav, som här är framlagt, enligt min mening är värt det största beaktande. Jag vill

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

vidare framhålla, att de motiv, som första tillfälliga utskottet anför såsom avslagsmotiv för motionen, förefalla föga bärande. Det finns på detta område ofantligt mycket att göra, och Kungl. Maj:t har mången gång mottagit skrivelser från riksdagen i vida mindre viktiga samhällsspörsmål. Jag hyser den uppfattningen, att första kammaren med frånträdande av en tidigare negativ ståndpunkt i förevarande avseende borde gå in för en utredning av hit-hörande förhållanden, en utredning, som kan läggas på ett praktiskt och klokt sätt utan större kostnader för det allmänna och som är viktig nog i samband med hela det moderna problemet om landsbygden och dess livsbetingelser.

Jag hemställer, herr talman, om avslag på första tillfälliga utskottets utlåtande och yrkar bifall till den i ärendet väckta motionen.

Herr Wistrand: Herr talman! När denna fråga för någon tid sedan var uppe till behandling i första kammaren och ärendet blev återremitterat till det första tillfälliga utskottet, så hade man nog litet var en känsla av att man på många håll i kammaren önskade en mera positiv inställning till denna fråga än vad utskottets utlåtande innebar. Utskottet har emellertid återkommit med samma yrkande som tidigare, och detta har föranlett två medlemmar av utskottet att avge en reservation. För att denna reservation skall kunna vinna så stor anslutning som möjligt ha vi undanröjt en del missförstånd beträffande motionens innebörd och möjligen även otydligheter, som ha förelegat i densamma. Dessa otydligheter torde i och för sig inte ha varit av någon större betydelse, men det ämne, som här föreligger, är enligt vår mening så behjärtansvärt, att man bör göra vad man kan, för att det skall vinna allmän anslutning. Den reservation, som är avgiven av herr Bodin och mig, är fullkomligt likalydande med det betänkande, som andra kammarens första tillfälliga utskott har avgivit i anledning av samma motion, vilken också väckts i andra kammaren. Vad reservanterna här yrka är sålunda detsamma som andra kammarens första tillfälliga utskott tillåtit sig föreslå.

För att emellertid ytterligare minska de betänkligheter, som till äventyrs skulle föreligga på något håll mot att helt biträda vår reservation — det har nämligen framförts, att man inte vill ha en utredning i anslutning till motionen, då den innehåller en del, som man anser icke böra utredas — så vill jag göra ett förslag, som bringar reservationens kläm helt och hållet i anslutning till vad som tidigare anförts i reservationen. Jag föreslår, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig och skyndsamt utredning angående åtgärder för att mera allmänt bereda den kvinnliga ungdomen möjlighet till ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhälleliga uppgifter i enlighet med vad *utskottet anført* samt att Kungl. Maj:t för riksdagen måtte framlägga det förslag, vartill utredningen ger anledning.

Jag tror, att det efter denna ändring inte skall finnas någon tvekan om vad som är innebörden i den utredning, som man begär, och jag tycker verkligen dess ändamål vara så behjärtansvärt, att man icke bör motsätta sig den.

I detta anförande instämde herr *Bodin, Karl*.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! De skäl, som av motionärerna framfördes för yrkandet om återremiss, ha noga beaktats av utskottsmajoriteten. Av de till andra kammarens första tillfälliga utskott inkomna yttranden ha vi tagit del, men vi ha inte kunnat finna, att det i dessa framförts så bärande motiv, att utskottet ansett sig kunna göra avkall på sin tidigare intagna ståndpunkt. Om jag bortser från två yttranden, som jag anser vara byggda

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

på ett mera betonat fackintresse, återstå fem, varav tre tillstyrka och två avstyrka. Av de tre organisationer, som tillstyrka, ha allmänna valmansförbundets kvinnor utan motivering bara med några rader anfört: »Då centrala kvinnorådet på grund av den korta tid, som står till dess förfogande, har svårt att ingå i detaljbehandling av det rikhaltiga program motionen innesluter, får centrala kvinnorådet såsom svar å utskottets remiss begränsa sig till att instämma i motionens syfte och tillstyrka den begärda utredningen.» Svenska landsbygdens kvinnoförbund har också yttrat sig och ställer sig mycket tveksamt till de förslag, som äro framförda, samt säger till slut: »Därför instämna vi i motionens syfte med det förbehåll, att i den mån redan existerande utredningar syssla med samma problem, ett samarbete mellan dem bör komma till stånd och saken i sin helhet på detta sätt nöjaktigt slutföras.» De socialdemokratiska kvinnorna ha också avgivit ett yttrande. Detta upptar inte mindre än fem maskinskrivna sidor, och det skulle vara ganska tacknämligt att låta kammarens ledamöter taga del av denna motivering. Jag skall i alla fall inte läsa upp den, men jag vill nämna, att efter denna ingående motivering sluta de med att avstyrka det förslag, som föreligger. Folkpartiets kvinnor hänvisa till den motion, som framförts av folkpartiet till riksdagen i år, och de sluta också med att tillstyrka en utredning i det syfte som föreligger. Jag kan dock inte underlåta att i detta sammanhang erinra om vad statsutskottet anförde, då denna motion avgjordes här i kammaren. Det är inte alls så länge sedan, och jag förmodar, att kammarens ledamöter komma ihåg, vad statsutskottet då anförde. Jag ber därtill att få erinra om vad skolöverstyrelsen har sagt och att skolöverstyrelsen har under utredning frågan om obligatorisk undervisning i hushållsgöromål vid folk- och fortsättningsskolor, att skolöverstyrelsen i december 1936 avlämnat förslag till nya stadgar för kommunala yrkesskolor och att här är föreslaget kommunala husmodersskolor om 34 veckor med undervisning i hushållsgöromål, sömnad, hushållslära med bl. a. bostadsvård samt hälsovård med grunderna för barnavård och sjukvård i hemmet jämte gymnastik. »Då så befunnits önskvärt och möjligt att anordna, skulle undervisningen även kunna omfatta vävning, praktisk barnavård och samhällslära.»

Hembiträdesutredningen pågår, och för en stund sedan har första kammaren beslutat i enlighet med ett förslag av hemkonsulentutredningen om statens medverkan för anställande av hemkonsulenter på landsbygden. Skolöverstyrelsen har också föreslagit höjda anslag till yrkesundervisning i husligt arbete och höjning av grunderna för elevstipendier. Jag kan verkligen inte finna annat än att vad som här påvisats i stort sett fyller, vad motionärerna föreslagit. Läger jag då därtill, att reservanterna herrar Wistrand och Bodin nu frångått den ståndpunkt, de intogo i utskottet, där de yrkade bifall till motionen i sin helhet — visserligen gjorde de det med en mycket urvattnad motivering — kan jag ännu inte förstå, att inte de frågor, som äro berörda av skolöverstyrelsen i dess yttrande och inom denna styrelse äro föremål för utredning, måste till fullo uppfylla de önskemål, som kvarstå i motionen.

Utskottets vice ordförande, herr Wistrand, nämnde också att andra kammarens första tillfälliga utskott beslutat i enlighet med den av reservanterna i första kammaren framlagda motiveringen. I anledning härav vill jag erinra om att andrakammarutskottets utlåtande inte är enhälligt. Tre av utskottets ledamöter ha anfört reservation och hemställt, att motionen icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda. Reservanterna i andra kammarens första tillfälliga utskott ha i huvudsak följt den motivering, som föreligger i första kammarens första tillfälliga utskotts nu föreliggande utlåtande.

Det är en sak, som i detta sammanhang i viss mån varit avgörande för utskottets ställningstagande i frågan, och jag anförde detta, om jag inte minns fel,

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

vid ett tillfälle under fjolåret. Det är inte så långt emellan tillfällena då man får höra, att de många utredningskommittéerna kosta det allmänna rätt stora slantar. Det framkommer klagomål då och då i fråga om utredningskommittéernas antal och de kostnader, som de åsamka statsverket. Då nu skolöverstyrelsen anser motionärernas önskemål i stort sett kunna inrymmas i de nu pågående yrkesutredningarna, och om jag samtidigt hänvisar till vad statsutskottet anför vid sitt avstyrkande av folkpartiets motion här i riksdagen, kan jag inte, och inte heller utskottsmajoriteten, medverka till att utredningskommittéernas antal ökas och därmed även kostnaderna för dem.

Jag får också hänvisa till det utlåtande från utskottet, som förelåg, då motionen tidigare behandlades här i kammaren, men återremitterades, och jag rekommenderar särskilt ett studium av vad skolöverstyrelsen här anför.

Herr talman! Jag kan sålunda inte annat än komma till samma resultat som första tillfälliga utskottet hade, när det fick motionen återremitterad, och yrkar bifall till utskottets nu gjorda hemställan, även om, såsom skett i en huvudstadstidning, utskottet än en gång skall rubriceras som ett envist utskott.

Herr **Andersson, Elon:** Herr talman! Jag har i utskottet befunnit mig i den situationen att jag kunnat instämma med reservanternas beträffande deras motivering, men jag har haft svårt att biträda det yrkande, reservanternas byggt på denna motivering. Jag har nämligen ansett det vara en motsägelser, att man i motiveringen tager avstånd från vissa centrala punkter i motionen, men sedan kommer med ett yrkande om utredning i enlighet med motionen.

Efter det ändringsyrkande herr Wistrand nu framställt kan jag i högst betydlig grad inskränka mina reflexioner. Det överensstämmer nämligen ungefär med den framkomstväg, jag sökt bygga upp i utskottet, när jag där sökt vinna gehör för ett yrkande, som skulle stå i bättre överensstämmelse med den begränsade räckvidd för en utredning, som i reservationens motivering angives. Då reservanternas nu slagit in på den linje, där de nu befinna sig, har jag inte så mycket att säga.

Det är ju så att den omfattning, motionärerna givit sitt önskemål om utredning, på många håll väckt mycket stora betänkligheter. Det har gällt dels undervisningens omfattning och karaktär, t. ex. sammanblandningen mellan undervisningen i gasskydd och undervisningen i hemvård samt de sympatier för kvinnlig arbetstjänst, som framskymta, även om denna sak inte gjorts till något villkor för en utredning. Jag har för min del inte kunnat undgå att tycka, att man i strävandena att framhålla hemmens behov av kvinnliga kvinnor synes ha förbisett, att hemmen dock redan nu betyda åtskilligt för den kvinnliga ungdomens fostran, åtminstone så mycket, att en obligatorisk undervisning i hemvård inte borde vara nödvändig. Det förefaller vidare, som om motionärerna trots allt erkännande av de utredningar om hithörande problem som pågå och de undervisningsmöjligheter som redan finnas, dock i någon mån underskattat betydelsen härav. Detta framhålles särskilt i det yttrande, som skolöverstyrelsen avgivit över motionen och där man påpekar, att nu tillgängliga undervisningsformer torde kunna vara tillräckliga och att problemet snarast är att utfinna sådan effekt av dessa skolformer, som är möjlig genom ökade stipendianslag eller ökade anslag till undervisningskostnaderna. Även reservanternas medge, som sagt, i sin motivering, att en utredning av den i motionen begärda omfattningen och efter dess riktlinjer är olämplig eller åtminstone onödig, men i sitt yrkande ha de anslutit sig till motionärernas synpunkter.

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

Jag har nu för min del, herr talman, inte något emot att instämna i det yrkande, som herr Wistrand senast framställt. Om jag skulle tillägga ytterligare några önskemål skulle det vara, att jag helst hade sett, att man i motiveringen till detta yrkande starkare än som skett understrukt, att man vid utredningen borde taga hänsyn till de undervisningsformer, som redan finnas, och att en av de viktigaste synpunkterna vid den undersökning som skall företagas är att tillse, huruvida och på vilket sätt staten genom att ge ökade bidrag till undervisningen eller till de elever, som skola delta i undervisningen, kan göra denna effektivare. Men då jag tager för givet, att det av skolöverstyrelsen över motionen avgivna yttrandet också kommer att vinna tillbörligt beaktande, äro mina betänkligheter i det hänseendet inte så stora, att de kunna föranleda mig att gå emot herr Wistrands nu framställda yrkande.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till det av herr Wistrand under överläggningen gjorda yrkandet.

I herr Elon Anderssons yttrande instämde herr *Larsson, Johan*, och herr *Bergman*.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Det är lustigt att se hurusom reservationerna av i dag totalt tappat känningen med motionärerna. Dessa kritiseras rent av för att de tagit med alltför mycket på sin önskelista. Det är möjligt att motionen fallit i glömska på sina håll, och det kan då vara skäl att erinra om den starka argumentering, som förekom i motionen för *obligatoriska kurser* i hemvård för kvinnor i 18—20-årsåldern, och att vid dessa obligatoriska kurser bl. a. undervisning i *samarittjänst och gasskydd* skulle meddelas. I den reservation, som var fogad till det förra utskottsutlåtandet i ärendet, hade tvånget redan släppts men icke undervisningen i gasskydd och samarittjänst. Där heter det: »Härutöver uppställer sig i vår tid även angelägenheten att kvinnorna mera allmänt beredas viss elementär kännedom om gasskydd och samarittjänst.» I den reservation åter, som åtföljer utskottets nu föreliggande utlåtande, lämnas också undervisningen i gasskydd åt sitt öde. Det heter: »Utskottet anser exempelvis, att utbildning i gasskydd ej bör förekomma i detta sammanhang.» En reservant är ny, men en är densamme som förut. Det är herr Wistrand som replacerat herr Hagström och i utskottet dragit herr Bodin med sig på flykten från motionen. Men, mina herrar, vad blir det då kvar av det hela? Alla äro vi överens om betydelsen av ökade kunskapsmöjligheter i husligt arbete för den kvinnliga ungdomen och även utskottet har starkt understrukt sin sympati för åtgärder i denna riktning. Men det förefaller knappast nödvändigt att *på grundval av denna motion* skriva till Kungl. Maj:t i ärendet, då inom ramen av det utredningsuppdrag, som redan lämnats särskilda sakkunniga även rymmas de önskemål, som kvarstå från motionen efter de reträtter, vilka markeras av de två olika reservationerna.

Skolöverstyrelsen framhåller också i sitt yttrande, som här tidigare sagts, att de nu förefintliga yrkesutbildningsformerna kunna inrymma vad alla nu äro ense om. Överstyrelsen vill ha förbättrade understödsgrunder för skolor för husligt arbete. Det är påtagligen den vägen man måste gå, men att knyta en begäran om utredning av denna angelägenhet till föreliggande motion kan enligt min mening knappast vara korrekt, och jag tror inte heller att riksdagen behöver besvara Kungl. Maj:t med en framställning för att det av skolöverstyrelsen uttalade önskemålet skall bli upptaget till behandling.

Vid sådant förhållande, herr talman, återstår inte för mig annat än att yrka bifall till utskottets yrkande.

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

Herr Domö: Herr talman! Jag kan inte underlåta att uttala en viss förvåning över den siste ärade talarens yttrande att reservanterna skulle ha släppt känningen med motionen. Det framgick ju alldeles tydligt av herr Elon Anderssons yttrande, att så inte var fallet. Tvärtom verkade det, som om han i viss mån var litet rädd för att allt vad i motionen sägs vore för hårt knutet till reservationen, men han ansåg dock att han kunde gå med på reservationen efter den förändring av yrkandet som här blivit gjord av herr Wistrand.

Jag måste som motionär säga, att jag inte är missbelåten om man kan nå det resultat, ett bifall till reservationen innebär med det förändrade yrkande herr Wistrand framställt. För oss motionärer har nämligen det väsentliga varit att få till stånd en utredning om samordning av de åtgärder, som kunna vidtagas för att åstadkomma en bättre undervisning i hemvård åt den kvinnliga ungdomen. Det må vara sant, att man har undantagit vissa uppslag, som motionärerna anse förtjänta att dryftas i det sambandet, men de kunna ju upptagas vid annat tillfälle. Det väsentliga i motionärernas yrkande har kommit med och därmed vill jag som motionär acceptera den linje, som återspeglar sig i det förändrade reservationsyrkandet. Jag måste också uttala min förvåning över att herr Nils Andersson ovillkorligen vill vidhålla påståendet att motionärerna *krävt* obligatorisk undervisning. Jag tillåter mig hänvisa herr Andersson till sid. 12 i motionen I: 124 där man om den förmenta obligatoriska skyldigheten att genomgå dessa kurser säger följande: »Huruvida det vore tänkbart eller praktiskt önskvärt att hela den kvinnliga ungdomen finge genomgå dylika mer allsidiga kurser eller om man lämpligen borde begränsa sig till att i största möjliga utsträckning underlätta deltagandet i dem, kan ej avgöras utan mycket sorgfälliga överväganden icke minst av statsfinansiell natur.» Man har alltså upplagt och diskuterat spörsmålet men lämnat fullständigt öppet vart utredningen i denna del kan komma, och därför bör detta inte anföras som skäl emot förslaget om vidtagande av utredning.

Herr ordföranden i det tillfälliga utskottet sade, att vi utreda så många frågor, och vi tycka ibland att vi utreda för mycket; därför skulle vi inte utreda denna sak, utan den kunde anstå. Ja, men är inte den här föreliggande frågan så pass viktig och kanske viktigare än en hel del andra, som äro under utredning, eller för vilka under den närmaste tiden yrkas utredning och bör den inte därför komma i förhand? Det framgick ju tydligt av herr Wohllins yttrande, att han för sin del ansåg spörsmålet vara synnerligen viktigt. Om man i de avgivna yttrandena, vilka samtliga med undantag av ett äro tillstyrkande, har yttrat sig i någon mån tveksamt om en del linjer, har man likväl i stort sett kommit fram till ett tillstyrkande. Icke ens det åberopade uttalandet från skolöverstyrelsen är enbart kritiskt. Även överstyrelsen avslutar sig i vissa delar till motionens förslag. Det är endast det socialdemokratiska kvinnoförbundet, som helt gått på avslag. De övriga ha kommit med en del invändningar, men dock i stort sett, och de flesta ganska varmt, tillstyrkt den begärda utredningen.

Nu kan man säga: det där gör Kungl. Maj:t ändå, det behöva vi inte begära särskild utredning om. Ja, det må vara sant, att riksdagsmajoriteten har denna tilltro till Kungl. Maj:t, men ett yrkande om skrivelse behöver inte innebära någon misstro, att inte dessa spörsmål även utan en skrivelse kunna komma under övervägande. Men vi ha väl ändå icke kommit så långt, att vi icke då det gäller att dryfta frågor och taga position här i riksdagen till framförda förslag, skola säga ifrån vad vi såsom riksdagsmän anse böra åtgöras? Då, såsom i detta fallet, en betydelsefull fråga föreligger, bör riksdagen säga sin mening. Det tillhör ju den statsordning vi ha att riksdagen skall noggrant dryfta och överväga framförda frågor och säga sin uppfattning. Jag kan

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

inte värja mig för att i denna motvilja att skriva i olika frågor ligger en något för stor eftergift just åt den där känslan, att f. n. Kungl. Maj:t skall ensam bestämma.

Här föreligger nu tydligen det förhållandet, att alla i stort sett äro ense om behovet av att åtgärder vidtagas på ifrågavarande område. Det gäller endast, huruvida riksdagen skall framföra sin mening i skrivelse till Kungl. Maj:t eller inte. Men låt oss då med hänvisning till gammal praxis att riksdagen skall säga sin mening nu begära en skrivelse i den form, som föreslagits av herr Wistrand. Denna skrivelse kan inte vara avskräckande för dem, vilka kanske förra gången hade en del betänkligheter mot att biträda den då föreliggande reservationen. Jag ber alltså, herr talman, att få biträda herr Wi-strands yrkande.

Herr Wagnsson: Herr talman! Då jag häromdagen kraftigt understödde återremiss av föreliggande fråga, var det huvudsakligen av två skäl.

För det första ansåg jag det mindre lämpligt, att riksdagen skulle försättas i en sådan situation, att andra kammaren eventuellt stod inför möjligheten att bifalla ett av dess tillfälliga utskott framlagt förslag, medan motsvarande yrkande inte ens reservationsvis ställts under första kammarens prövning av frågan på grund av att någon kommunikation inte förefunnits mellan de tillfälliga utskotten. De önskemål, som jag därvid uttalade, äro nu tillgodosedda. Enligt vad som upplysts, kommer det nu att föreligga en överensstämmelse mellan den här avgivna reservationen och det utlåtande, som andra kammarens första tillfälliga utskott avger.

Det var emellertid också ett annat skäl, som föranledde mig att understödja kravet på återremiss. Jag ansåg det önskvärt att frågan gjordes till föremål för förnyat överbäggande från utskottets sida, i förhoppning att man skulle därvid kunna framkomma med ett förslag, som i någon utsträckning tillmötesgick motionärernas önskemål. Jag har nämligen en mycket bestämd uppfattning, att om högern någon gång på något område befinner sig i reformtagen och vill göra något för att åstadkomma förbättringar i samhället, är det en dålig taktik från vänsterhåll att motsätta sig dessa krav. Jag kan inte ha någon sympati med den uppfattning som fått ett klassiskt uttryck i de kända orden: »Kan något gott komma från Nasaret?»

Min förhoppning om att i ett utskottsutlåtande eller en reservation kunna få fram en hållbar motivering för igångsättande av en utredning har emellertid, jag nödgas säga det, inte infriats. Det viktigaste i nuvarande situation hade varit, om man i enlighet med vad som antytts i motionen och vad som skolöverstyrelsen sagt i sitt yttrande, fått till stånd en utredning, där man lagt huvudvikten vid förbättrade statsanslagsgrunder för skolor för husligt arbete och därmed sammanhängande frågor. Den rent organisatoriska sidan av saken, som utskottsreservanterna här ha lagt huvudvikten vid, är delvis redan, såsom i debatten här sagts, föremål för utredning. Dessutom kunna, som överstyrelsen yttrar, »de utbildningssyften, som motionärerna ansett böra realiseras, anses vara av sådan art, att de i stort sett kunna inrymmas i nu förefintliga yrkesutbildningsformer». Om alltså reservanterna tappat bort en av huvudsynpunkterna, ha de i stället fått med vissa uttalanden, som jag befarar skola kunna skapa viss oklarhet. I reservationen säges på sid. 3 i andra stycket: »Om denna undervisning skall meddelas i kurser, i vilka ungdomen kan deltaga samtidigt som den sköter sitt förvärvsarbete, eller i särskilda skolor, kanske av ungefär samma karaktär som folkhögskolorna, därom vill utskottet ej yttra sig.» Det är speciellt den senare delen av detta yttrande som gjort mig något orolig. Man ifrågasätter alltså från reservanternas sida

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

på fullt allvar att också det problemet skall utredas, om det skall skapas skolor av samma karaktär som de nuvarande folkhögskolorna och som skulle kunna med dem upptaga en konkurrens. Rimligare hade väl varit, om man hade pekat på möjligheterna att i folkhögskolornas nuvarande ram inlemma kurser av detta slag. Det hade varit så mycket rimligare som ansatser i denna riktning redan finnas. Det förefaller mig därför som om reservationen i denna del inte är så särskilt väl genomtänkt.

Slutligen vill jag omnämna, därför att den frågan i detta sammanhang också varit föremål för diskussion, att skolöverstyrelsen för närvarande är sysselsatt med en utredning i syfte att göra skolköksundervisningen i folk- och fortsättningsskolor obligatorisk för alla flickor. Den utredningen är nu i det närmaste slutförd, och ett förslag torde inom kort vara att vänta. Under sådana förhållanden kommer ett steg och ett mycket stort steg mot en förbättrad utbildning för den kvinnliga ungdomen att kunna tagas inom den allra närmaste tiden. Det vore kanske därför inte olämpligt om man åtminstone iakttog den återhållsamheten, att man väntade med att besluta denna nu föreslagna utredning, som jag annars i och för sig anser önskvärd, till dess man här på det andra området fattat beslut. Man hade ju då också den fördelen, att man när frågan härnäst kommer fram, kunde få en motivering som vore litet mera hållbar än den reservanterna här presterat.

Jag nödgas därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Det var ett yttrande av herr Domö, som uppkallade mig, men saken har nu klargjorts av herr Wagnsson, som nyss lämnade oss några uppgifter om den i skolöverstyrelsen pågående utredningen. Det enda som återstår är såvitt jag kan finna, den ekonomiska sidan av saken — som första tillfälliga utskottet egentligen inte har någon rätt att gå in på. Jag har försökt att med ledning av reservationen se efter i skolöverstyrelsens yttrande och göra en jämförelse med de här uppräknade undervisningsämnen, och jag kan inte finna, att här kvarstår något utöver vad skolöverstyrelsen redan har under utredning.

Att utskottet också tagit stor hänsyn till skolöverstyrelsens yttrande är ju helt naturligt. Herr Domö var inne på att så många av de organisationer, som yttrat sig, hade tillstyrkt motionen. Ja, det är alldeles riktigt, men jag anförde förra gången jag hade ordet, att det dock i huvudsak gäller ideella organisationer, vilka inte ha någon vetenskap om vilka utredningar i ämnet som pågå. Jag vill också erinra kammaren om, att då en motion i annat syfte för några dagar sedan behandlades här i kammaren, var det en del akademiska sammanlutningar som mycket livligt tillstyrkt en utredning. Universitetskanslern å sin sida avstyrkte dock utredningen och kammaren beslöt i enlighet därmed. Utskottet har i detta fall, det säger jag än en gång, tagit fasta på vad den officiella myndigheten anför, liksom kammaren i det relaterade fallet tog fasta på vad universitetskanslern yttrat och följde honom.

Föreliggande fråga kan man säga är i viss mån analog med den fråga som då behandlades. Jag kan således inte finna, att det kvarstår något av de här uttalade önskemålen, som inte kommer att utredas av skolöverstyrelsen, och jag vidhåller därför det yrkande jag tidigare framställt.

Herr Västberg: Herr talman! Det skulle vara mycket intressant att erfara, hur en samling kvinnor, representerande olika partier, skulle yttra sig, om de här i kammaren skulle taga ställning till denna fråga. Jag är alldeles övertygad om att, när de diskuterat igenom de föreliggande olika synpunkterna

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)
på ämnet, de skulle komma fram till ett avslag på motionen och bifall till utskottets yrkande.

När den här frågan återremitterades, var motivet bl. a. att man skulle få taga del av de yttranden, som andra kammarens motsvarande tillfälliga utskott infordrat från olika kvinnoorganisationer över samma motion. Men då det i utskottets nu avgivna yttrande inte föreligger något som helst referat av vad som anförts från dessa organisationer, och då man här särskilt tryckt på att det socialdemokratiska kvinnoförbundet kommit med ett avstyrkande utlåtande, men man inte vet på vilka skäl detta blivit avstyrkande, anser jag mig oförhindrad att meddela en del av de synpunkter, som framkommit just från denna landets största politiska kvinnoorganisation. Jag vill understryka, att i fråga om själva principen att skapa ökade möjligheter för att åstadkomma en bättre utbildning och familjestärkande åtgärder råder icke någon meningsskiljaktighet, hoppas jag, emellan någon av oss här i kammaren och i varje fall inte emellan de olika kvinnoorganisationerna. Den kvinnoorganisation, vars yttrande jag skall referera till, har emellertid en del invändningar att göra mot motionens uppläggning och yrkande. Man säger från denna organisations sida, att motionen synes förbise tvenne väsentliga ting: »För det första har man icke tillräckligt uppmärksammat, att i ett flertal hem, framför allt utanför jordbrukarhemmen, den ekonomiska produktiviteten av hemarbetet numera blir allt mindre, att husmodersarbetet måste betraktas endast som deltidarbete och att kvinnor därför icke kunna få uppmuntras ett försumma ett allmänna inriktat yrkesval. För det andra har man kanske förbisettt betydelsen av att icke en utan tvenne makar bilda ett hem. Det synes oss sålunda i motionen framkomma ett beklagansvärt skattande åt den tidens tendens, som alltmer utesluter fadern ur familjegemenskapen och gör honom till föga mer än en penningleverantör. Vi förmena att man i det praktiska fullföljandet av de syften, som för såväl motionen som oss varit grundläggande, har att gå helt andra vägar än dem, som i motionen föreslagits, och vi kunna därför icke tillråda att man igångsätter en utredning om enbart den kvinnliga ungdomens utbildning i hemvård.»

Sedan fortsätter man: »Den kvinnliga yrkesutbildningens ensidiga inriktning på det husliga arbetet bör förbytas till mångsidiga utbildningsmöjligheter. Vidare måste den kvinnliga ungdomen lika väl som den manliga under utbildningstiden få tillfälle till nödvändig koncentration och ihärdighet. En betydande orsak till kvinnornas låga löner på arbetsmarknaden är nämligen deras bristande utbildning.

Så handikappade som flickorna redan nu äro i fråga om yrkesutbildningsmöjligheter böra de inte få bli det i än högre grad. Såsom yrkesbetonade äro fortsättningsskolorna redan nu mindre värda för flickorna, då mot pojkarnas betydligt mer differentierade yrkesmöjligheter svarar flickornas ständiga inkoppling på den husliga linjen, som endast leder till ett arbete och därtill ett lågbetalt arbete, när det utföres som yrke. Dessutom få flickorna på grund av att fortsättningsskolorna för dem ofta lägges på den husliga linjen, betydligt mindre allmän- och medborgarbildning än pojkarna. Man bör därför vid alla reformer hellre se sig om efter möjligheter att utjämna dessa förhållanden, utan att för den skull den husliga allmänbildningen får slopas.»

»Vad den andra invändningen beträffar», fortsätter förbundet, »förtjänar det att påpekas, att våra hem behöva människor, som med större kringssyn än nu, större kunskaper i bostadsvård, näringsvård och framför allt barnavård och barnuppfostran ägna sig åt sin uppgift som familjebildare. Kanske behöva de även ett mänskligt djupare och friare intresse för hem och barn. Vi äro övertygade om att endast när makarna kunna bringas att gemensamt be-

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

själas av detta intresse finns någon lyckosam framtid för familjerna i vårt land. Vi mena därför alldeles bestämt, att redan i vår demokratiska allmänbildning borde ingå betydligt flera moment av hem- och familjekunskap än nu. I detta hänseende instämna vi i berörda motions syfte, men vi mena att målet först nås, om dessa första kunskaper bibringas såväl pojkar som flickor. Det skall här icke beröras, huruvida hem- och hushållskunskapen bör ges i ett ämne, eller flera, ej heller huruvida den bör ges av folkskolläraren eller av speciallärare eller grunderna först av den förre och tillämpningen av den senare. Huvudsaken är att i undervisningen infogas sådana kunskaper, som främja framtida samlevnadsförmåga. De få då icke inkopplas blott såsom ett led i flickornas hushållsundervisning; de böra göras tillgängliga även för pojkarna. Vill man mötarbeta familjens förfall gäller det att skapa ej blott goda och förståndiga mödrar utan lika mycket goda fäder. Likaså behöva både män och kvinnor i sin dagliga livsföring, oberoende av om de bilda familj, vissa elementära kunskaper om näringsförhållanden, bostadsvård och hushållsekonomi. Denna vår uppfattning börjar bli allt allmännare. Vi hänvisa här endast till befolkningskommissionens uttalande om föräldraföstran i betänkandet i sexualfrågan» — det är en avi åt generaldirektör Wohlin i hans egenskap av befolkningskommissionens ordförande! — »samt till en skrivelse från Sveriges husmodersföreningars riksförbund till regeringen angående den husliga utbildningens representation i skolöverstyrelsens yrkesskoleavdelning. Tills vidare anse vi att denna fråga ej behöver lämnas till ny och särskild utredning, då skolöverstyrelsen för närvarande utreder frågan om skolköksundervisning i fortsättningsskolan.»

Man har även i det av mig nu citerade yttrandet anfört en hel del andra vägande synpunkter, som jag inte vågar upptaga tiden med att återgiva, men redan de punkter jag anfört, styrka, att den socialdemokratiskt orienterade kvinnovärlden icke har en negativ inställning till denna fråga utan representerar en vidare synpunkt, som säkerligen kvinnovärlden i allmänhet och hela samhället så småningom komma att finna vara det förnuftiga och rimliga just med tanke på hemmet och familjen. Det finnes starka skäl för att icke gå in för en utredning på de linjer, som här representeras av motionärerna, utan i stället avvakta resultatet av den mängd av utredningar, som redan pågå, och att man därvid får beakta även de synpunkter, som äro framförda av representanterna för majoriteten av kvinnorna.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Jag hör inte till dem, som vilja förringa värdet av ökade kunskaper på något område, men jag är dock av en något annan mening beträffande den utbildning, som vi här diskutera, i så måtto att jag inte tror, att det är bristen på kunskaper, som är den främsta orsaken till flykten från landsbygden och rädslan för att taga ansvar för ett hems skötsel eller för att bilda ett eget hem. Jag är för min del övertygad om att landsbygdens kvinnor icke äro på efterkälken, då det gäller att sköta ett hem, och jag tror, att det är helt andra åtgärder än de, som här antytts, som erfordras för att avhjälpa flykten från landsbygden.

Jag tänker då i första hand på den oerhörda klyftan mellan stad och land i fråga om ekonomiska möjligheter och utsikterna till bekvämlighet och trevnad i det dagliga livet. Tänk endast på hur bondhustrurna i det stora flertalet av våra jordbrukarhem ha det. Jag tror inte, att de sakna kunskaper om ett hems skötsel eller vården av barnen, och det fattas dem inte heller kärlek till arbetet i fädernas spår, men de sakna något annat. Vi behöva bara jämföra deras förhållanden med hur man har det i städerna och de stadsliknande samhällena. Hur stor procent av landsbygdens hustrur har vatten

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

och avlopp i sina bostäder och i hur många hem finns det centralvärme, elektriskt ljus och så vidare? Tänk bara på hur bostadsförhållandena gestalta sig i stora delar av vårt land jämfört med storstäderna. Jag tror, att det är på dessa områden, som vi ha mycket större anledning att rikta våra blickar. Tänk vidare på hur många timmars arbetsdag våra småbrukarhustrur ha. Det är varken åtta eller tio timmars arbetsdag, utan det är både tolv, femton och sexton timmar. De få vara uppe först om morgonen och komma sist i säng om kvällen. De få bära ansvaret inte bara för hushållet, utan i många fall vilar på dem även ansvaret för djurens och ladugårdens skötsel. Om det kunde göras något för att på detta och många andra områden skapa förbättrade förhållanden och åstadkomma en större likställighet mellan landsbygdens och städernas befolkning, och inte minst om det vore möjligt att bereda våra småbrukarhustrur några timmars välbehövligen vila mer, än vad de för närvarande ha, vore detta ett mycket stort framsteg. Man har visserligen redan nu i viss mån reglerat arbetsförhållandena inom jordbruket, men tyvärr komma inte dessa åtgärder dem till godo, som jag anser äro de hårdast tyngda av alla, nämligen småbrukarhustrurna ute på landsbygden.

Herrarna äro så ivriga att åstadkomma förbättrade och ökade möjligheter för kvinnorna att inhämta kunskaper och ömma så mycket för inrättandet av skolor och läroanstalter av olika slag, men jag anser, att vi redan nu äro ganska bra tillgodosedda på detta område. Det är under nuvarande förhållanden varken så svårt eller kostsamt att besöka folkhögskolor, lantmannaskolor, husmodersskolor och allt vad dessa olika läroanstalter nu heta. Jag tror emellertid, att det vore bättre, om herrarna, som ivra så mycket för detta, ville tänka något på de ekonomiska betingelserna ute på landsbygden och försöka taga åtminstone ett litet steg för att åstadkomma förbättrade förhållanden för den stora och strävsamma grupp, som jag här med några enkla ord försökt att draga en lans för, nämligen de många tusentals småbrukarhustrurna på vår svenska landsbygd, så att de åtminstone i någon mån kunna komma i åtnjutande av samma förmåner, som städernas befolkning.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Domö: Herr talman! Den föregående ärade talaren sade, att det skulle vara önskligt, att man ägnade intresse åt att åstadkomma jämlikhet mellan landsbygdens befolkning och övriga samhällslager. Jag har därom samma uppfattning som han, men det är väl ändå att arbeta i den riktningen, när man vill, att den undervisning, som vi här diskutera och som under nuvarande förhållanden i rätt hög grad är förbehållen de större samhällenas och städernas befolkning, också skall komma landsbygdens kvinnor till del utan några större kostnader för dem. Jag kan inte finna annat, än att detta är ett steg i just den riktning, som herr Gustavson här talade om. Vi kunna väl i alla fall inte komma ifrån, att det spelar en ofantligt stor roll för landsbygden och att det har ett stort inflytande på folket, som skall dväljas där, om ungdomen kan få utbildning och nya uppslag, som kunna medverka till ökad trevnad och bekvämlighet på landsbygden. Jag tror inte, att man då det gäller ifrågavarande undervisning kan säga, att allt är bra beställt på landsbygden, som det nu är. Vi äro tacksamma för den utveckling, som ägt rum, men åtminstone jag för min del vågar hävda, att det ännu återstår mycket att göra på detta område. Vi ha också i vår motion pekat på betydelsen av att tillräckligt stora bidrag lämnas till undervisningen i de ämnen, som vi där berört. Jag kan alltså, herr talman, inte finna annat, än att det är just ett sådant hävdande av landsbygdens intressen, som herr Gustavson här ivrade för, som kommer till synes då vi föreslå, att man skall undersöka,

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

om man kan komma fram till en ytterligare förbättring av den kvinnliga yrkesutbildningen på landsbygden.

Sedan vill jag i anledning av herr Västbergs anförande säga, att det verkligen var skada, att herr Västberg inte drog hela det utlåtande, som han nu läste upp valda delar av här i kammaren. Av de delar, som herr Västberg läste upp, tycktes nämligen framgå, att de, som stå bakom detta uttalande, givit uttryck för en uppfattning, som i mångt och mycket avviker från de synpunkter, som här framförts av olika talare både vid föregående debatt i samma fråga och i dag. Det förslag, som från vår sida föreligger, att söka samordna undervisningen inom det stora komplex, som den förevarande frågan utgör, ligger på ett helt annat plan, herr Västberg, än de synpunkter, som anföras i det av herr Västberg åberopade yttrandet. Där framhåller man till exempel, att man också skulle behöva uppfostra pojkar och männen till att deltaga i hemarbetet. Ja, gärna det, men det är ju inte det, som det här är fråga om. Vi försöka för vår del bara att reglera det avsnitt av detta stora komplex, som är mest i behov av att regleras. Låt oss börja med flickorna och bereda dem de ökade möjligheter till undervisning, som kunna vara möjliga, och låt männen tills vidare vara i fred. De må gärna få sin utbildning i hemvård m. m., men det är ju inte nödvändigt att blanda in dem i detta sammanhang. Det är knappast lämpligt, att på det sätt, som man gjort i det av herr Västberg citerade utlåtandet, blanda ihop allting och sedan tro, att man på en gång skall kunna lösa alla frågor, som ha med hem att göra.

Herr Västberg sade vidare, att det skulle vara intressant att höra, vad kvinnorna själva ha att säga i denna fråga. Jag säger detsamma. Det är verkligen beklagligt, att vi, då sådana här frågor dryftas, inte här i kammaren skola ha någon kvinnlig ledamot, som kan framföra kvinnornas synpunkter. Om man emellertid går till de uttalanden, som gjorts från kvinnohåll, har man ju i de flesta fall ställt sig välvillig till det föreliggande förslaget. Det är endast en grupp, som ställt sig så motvillig, som herr Västberg här antydde, nämligen socialdemokratiska kvinnoförbundet. Men detta förbunds yttrande förefaller att för herr Västberg vara tillräckligt skäl att ställa sig på en avvisande ståndpunkt och bortse från de synpunkter, som de andra kvinnogrupperna anført.

Herr Wagnsson framhöll, att han inte ville, att man skulle avvisa ett uppslag, bara därför att det kom från ett visst håll. Jag är mycket tacksam för detta uttalande, herr Wagnsson. Jag har nämligen den uppfattningen, som jag nyss något gav uttryck åt, att det är ganska farligt att ytterligare reducera betydelsen av riksdagens medverkan i olika frågor. Det är också farligt att reducera olika meningsriktningars initiativ. Det blir nämligen i så fall en inskränkning av den politiska debatten, som inte är önskelig och som ganska lätt kan leda till att initiativen kanske helt utebliva och att de politiska motsatsförhållandena bli större. Men, herr Wagnsson, hur är det i själva verket här i kammaren i dag? Förefaller det inte, som om det finnes en viss motvilja att gå med på denna utredning, bara därför att förslaget kommer från ett parti, mot vars uppslag man på majoritetshåll, som herr Wagnsson sade, är van att ställa sig tveksam? Detta förhållande har kanske även för herr Wagnsson omedvetet varit en bidragande omständighet att ställa sig avvisande till den här föreslagna utredningen.

När man säger, att vi från vårt håll kommit med en dålig motivering för vårt utredningskrav, skall det erkännas, att motiveringen i reservationen kanske är försvagad, men detta beror på att förslaget innebär en kompromiss. En kompromiss brukar ju ofta ha vissa svagheter. När vi högermän nu emellertid velat inlåta oss på en kompromiss och varit medgörliga för att överhuvud

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

taget få till stånd ett positivt resultat, säger man, att det ursprungliga förslaget är så uppmjukat, att det inte är mycket att ha. Skulle förslaget falla på grund av dylika skäl, blir detta en mycket dålig erfarenhet för oss, en erfarenhet, som framdeles inte kommer att inbjuda till några nya kompromisser. I denna fråga trodde jag dock verkligen, att man skulle kunna kompromissa sig fram till ett positivt ställningstagande från första kammarens sida, vilket jag, herr talman, anser vara ganska viktigt.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag vill försäkra herr Domö, att jag ingalunda gått på avslagslinjen, därför att uppslaget kommit från högerhåll. Jag har ju tillräckligt tydligt uttalat min sympati för det mesta av tankegången i högerens motion. I varje fall nödgas jag säga min vän herr Västberg, att jag inte delar den uppfattning, som han här givit uttryck åt. Det skäl för avslag, som jag anförde, var ju närmast, att reservanterna tappat bort något av det väsentliga i fråga om vad som behöver utredas för att i stället göra vissa uttalanden och begära vissa utredningar, som jag ställer mig mycket skeptisk mot. Jag är ledsen, att jag på detta sätt nödgats komma till det slut, som jag har gjort, men jag försäkrar herr Domö, att jag vid något annat tillfälle gärna skall stöda honom, om han tager upp frågan och försöker få den lagd till rätta på annat sätt.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! Jag skall endast besvara med några få ord.

Vad motionen och reservationen åsyfta är närmast en viss organisatorisk utbyggnad av vårt skolväsen, speciellt med hänsyn till flickorna på landsbygden. Det finns emellertid redan nu lärlingsskolor för kvinnlig ungdom, som enligt sin organisation äro avsedda att bereda de unga flickorna tillfälle till utbildning, samtidigt som de träda ut i förvärvsarbetet. Vi ha vidare husmodersskolor, som äro organiserade för att helt taga hand om den kvinnliga ungdomen under en viss längre period och ge de unga kvinnorna utbildning. Dessutom finns det folkhögskolor, som till övervägande delen äro befolkade av flickor från landsbygden — man beräknar de kvinnliga elevernas antal till mellan 3,000 och 4,000 — och vi ha utmärkta lantushållsskolor, som äro förtjänta av ytterligare uppmuntran och utbyggnad. Vi veta dessutom, att skolöverstyrelsen är inne på tanken att på olika sätt, genom ökade understöd till skolorna och ökade stipendier åt eleverna, främja hela den verksamhet, som det här är fråga om. När detta är förhållandet, måste jag verkligen fråga: vad vilja herrarna egentligen vinna i organisatoriskt avseende genom den här föreslagna utredningen?

Vad som här erfordras, är inte så mycket det centrala initiativet, som fast mer att bygdernas folk taga upp och utnyttja de möjligheter, som redan finnas och som enligt förslag, som ligga hos Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen, skola ytterligare utbyggas. Med det intresse, som man här från alla håll mött i denna fråga, hoppas jag att man ute i de bygder, där en uppräckning av skolorganisationen måhända kan vara nödvändig och önskvärd, enar sig om att försöka taga i bruk de redan befintliga möjligheterna att utbygga och förbättra skolväsendet och på den vägen skapa större utbildningsmöjligheter för flickorna än nu. Initiativet härtill får emellertid tagas av bygdernas folk, av kommunalmännen.

Det brukar ju, herr talman, inte vara första kammarens vana att förfalla till något tomt resolutionsmakeri. Vad motionärerna och reservanterna i utskottet här föreslå, är icke något, som går direkt på sak. Vi fatta, herr talman, icke resolutioner, men biträda gärna sakligt utformade yrkanden, som innehålla ett konkret förslag och som kunna leda fram till påtagliga resultat.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

Herr Västberg: Herr talman! Jag måste bestämt bestrida de beskyllningar, som herr Domö framkastade, då han sade, att det av mig refererade yttrandet skulle representera en negativ uppfattning i denna fråga. Detta är så mycket mindre fallet, som det enligt min mening är det mest positiva av alla de yttranden, som åtminstone jag tagit del av i denna fråga.

Kvinnorna representera halva den svenska nationen. Det måste följaktligen vara ett stort nationellt intresse att utnyttja deras arbetskraft på det mest förnuftiga och produktiva sättet. Detta sker faktiskt inte för närvarande. Det är möjligt, att de herrar, som här yttrat sig och visat sig ha en mycket ensidig uppfattning om vårt nuvarande samhällsliv, förklarligt då de ha sin erfarenhet uteslutande från landsbygden, där jordbrukarhemmens arbetstygda kvinnor höra till de mest försummade i fråga om samhällets skydd mot exploatering, inte uppmärksammat de problem, som uppstått i samhället för hundratusentals andra kvinnor, som inte ha full sysselsättning i sina hem. Eftersom den kvinnliga arbetskraften i våra dagar inte uteslutande får sysselsättning i hemmen, måste kvinnornas hemvårdsutbildning — som förresten på det förberedande stadiet bör vara lika för män och kvinnor — kompletteras med en mångsidig yrkesutbildning, så att kvinnorna ha samma chanser som männen att få användning för sin arbetskraft ute på den allmänna arbetsmarknaden. Det är bl. a. just detta problem, som socialdemokratiska kvinnoförbundet med sin mängd av på detta område speciellt sakkunniga krafter, tagit sikte på i sitt yttrande. Jag måste därför vidhålla, att det är önskvärt, att man söker komma fram just efter de från detta håll antydda nya, ändamålsenliga linjerna, därför att jag tror, att de ur samhällets och familjens synpunkt äro verkligen framtidsbärande, under det att högermotionen i väsentliga delar av sin argumentation, representerar ett visst slag av reaktion, enär man icke tager hänsyn till den samhällsutveckling som ägt rum utan vill bevara och konservera förhållanden på familjelivets och yrkesutbildningens område, som vi redan vuxit ifrån på många håll. Då man bara ensidigt vill ge kvinnorna ökad teknisk utbildning i hemvård, och synes eftersträva att göra den obligatorisk i form av någon slags kvinnlig värnplikt etc., måste jag beteckna en sådan ståndpunkt vara till sina konsekvenser reaktionär, vilket yttrande icke innebär, att jag skulle önska, att kvinnorna i allmänhet böra förmenas ökad insikt i hushållsgöromål och barnavård, etc., då ju hemvården i vidaste bemärkelse är kvinnans väsentligaste uppgift.

Eftersom den frågan diskuterats här, skulle jag dessutom vilja lägga mina vänner från landsbygdens jordbrukarhem på hjärtat, att de skola göra litet mera allvar av talet om att skapa likställighet mellan pojkar och flickor i jordbrukarhemmen. Jag tror nämligen, att just förhållandena på denna punkt utgöra en av anledningarna till att den kvinnliga landsbygdsungdomen flyr från jordbrukarhemmen och landsbygden till städerna och industriorterna. Pojkarnas arbete i jordbruket värderas bättre, de få pengar att röra sig med och intaga oftast en gynnad ställning i hemmen, medan det kvinnliga arbetet underskattas. Det är alldeles klart, att kvinnorna reagera mot detta, att de taga de chanser, som yppa sig, och lämna ett sådant mindervärdigt arbete, med resultat att den manliga ungdomen blir ensam kvar och får gå och titta i stjärnorna efter kvinnligt umgänge.

Bifall till utskottets förslag.

Herr Wohlin: Herr talman! Jag har svårt att förstå motståndet mot den föreslagna utredningen angående förbättrad undervisning för kvinnlig ungdom i sådana göromål, som stå den närmast, och jag tycker, att debatten har blivit en smula förvirrad. Jag får till en början erinra herr John Gustavson

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

om, att det i hans anförande icke fanns ett ord, som jag ej är färdig att biträda. Hela den stora fråga, som han nyss bragte i erinran — småbrukarfamiljernas svårigheter, husmödrarnas på landet tunga arbete och de bristfälliga sanitära och övriga förhållandena på landsbygden — allt detta är ju ett stort fält för svenskt reformarbete, som redan har tagits upp och som jag hoppas under de kommande åren skall bli föremål för statsmakternas ytterligare livliga uppmärksamhet. Ty de förhållanden, som herr John Gustavson berörde, utgöra de allra mest väsentliga anledningarna till flykten från den svenska landsbygden och det svenska jordbruket. Men icke ett enda av dessa sanna ord var dock något skäl emot den utredningsmotion, som här föreligger och som avser att i fråga om undervisning och utbildning i husmoderligt arbete ge flickorna i landet och icke minst på landsbygden bättre kunskap och färdighet än de för närvarande få. Min ståndpunkt låter sig fullständigt förena med herr John Gustavsons. Han slutade också utan yrkande. Jag hoppas, att han i voteringen icke motsätter sig den befogade framställning det här gäller.

Så läste min ärade vän, herr Västberg, upp en rad punkter ur ett representativt yttrande från en mycket stor sammanslutning av svenska kvinnor och till min stora förvåning fann jag, att jag för min del kunde biträda så gott som alla de synpunkter, som utvecklades i detta yttrande. Såvitt jag kan förstå, behöver knappast en enda av dessa synpunkter lägga hinder i vägen för förbättrad utbildning av svenska flickor i husmoderligt arbete. Det föreföll som om i yttrandet skulle ligga en viss rädsla för att man genom en sådan förbättrad undervisning skulle försvaga flickornas möjligheter till yrkesutbildning på andra områden. Jag tillhör ju de mest övertygade anhängarna av den meningen, att kvinnan skall få pröva sin kraft på alla områden i det svenska stats- och samhällslivet och sålunda göra sina kvinnliga egenskaper och sin begåvning gällande på alla dessa olika fält, om vilka herr Västbergs dokument med rätta handlade. Men med allt erkännande åt dessa synpunkter förefaller det mig som om ingen enda av dem behöver lägga hinder i vägen för en förbättrad undervisning av flickorna på det speciella område det här gäller. Med andra ord: här framförs från olika håll riktiga och sanna påpekanden, av vilka dock intet träffar utskottsreservationen, som endast begär, att man till mera allsidig omprövning upptager möjligheterna till utbildning i husligt arbete, som är så viktig för en stor del av den svenska kvinnliga ungdomen.

Och skulle man, som herr Wagnsson och i viss mån även utskottets ärade ordförande, göra endast den erinran gällande mot utredningen, att den redan är upptagen i skolöverstyrelsen, så tror jag väl ändå knappast, att det skälet är tillräckligt hållbart, ty detta problem har, mina herrar, allvarligt talat en mycket större betydelse än såsom ett rent pedagogiskt problem i mera begränsad bemärkelse. Det gäller här den svenska landsbygds- och jordbruksbefolkningens framtid, åtminstone i vad det gäller möjligheterna för den kvinnliga ungdomen att arbeta i det viktiga hemarbetet, och den omständigheten, att skolöverstyrelsen har gjort vissa specialundersökningar på området, bör väl icke hindra riksdagen och första kammaren från att begära, att frågan tages upp ur litet större synvinkel. Någon oro för att detta skulle kosta för mycket pengar, som utskottets ärade ordförande hade, lär man väl knappast behöva hysa i dessa tider, då utredningar sätts i gång om så många saker — utredningar, som äro vida mera kostsamma än den nu föreslagna behöver bli. För övrigt kan man ju tänka sig den anordningen, att skolöverstyrelsen tillkallar ett mindre antal experter vid sin fortsatta undersökning.

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

Det behöver icke bli någon självständigt seglande kommitté eller kommission, och kostnaderna för det hela kan inskränkas till en obetydlig summa.

Jag menar alltså, herr talman, att intet av det riktiga och sanna, som sagts här från olika håll, utgör någon motivering för att slå sönder detta utredningskrav, och allra minst kan det väl falla första kammaren in att ställa sig kallsinnig eller ovillig till en utredning i ett så vitalt ämne av den anledningen, att förslaget har kommit från ett parti, som kammarens övriga partier möjligen äro vana att politiskt sett i regel icke sympatisera med. Här är en fullständigt opolitisk fråga, men en viktig fråga och en stor reformfråga. Då skall man väl gå med på förslaget, vilken politisk uppfattning man i övrigt än har.

Jag ber att få ansluta mig till den modifikation av mitt gjorda yrkande, som framförts av herr Wistrand.

Häri instämde herrar *Wallés* och *Asplund*.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag har intet ansvar för utformningen av den reservation, som här föreligger till behandling, och har således icke heller anledning att ingå på försvar för vad den innehåller eller icke innehåller. Jag har redan i mitt första yttrande påpekat, att jag i reservationen saknar ungefär samma sak som herr Wagnsson, nämligen en erinran om de utbildningsmöjligheter, som redan finnas, och likaledes en erinran om önskvärdheten av att staten genom olika åtgärder bereder större möjligheter att deltaga i den undervisning, som redan nu kan lämnas. Men jag tröstar mig med att det, som icke finnes i reservationen, dock kan komma under beaktande vid utredningen — att reservationens värde således ligger i att den innehåller en begränsning av problemet, men att denna begränsning icke behöver betyda, att icke beaktansvärda saker utanför reservationens innehåll även kunna komma i betraktande vid den utredning, som eventuellt kommer att igångsättas.

Jag hyser sålunda icke samma farhåga som herr Wagnsson för att, trots de brister, som i av honom anförda delar vidlåder reservationen, biträda det yrkande, vartill reservanterna nu kommit, och jag ber därför att få vidhålla min hemställan om bifall till herr Wistrands förslag.

Herr Domö: Herr talman! Bara ett par ord i anledning av ett par yttranden, som förekommit under debatten.

Herr Västberg säger, att det uttalande, han delvis citerat, för fram nya, effektiva linjer, under det att motionen representerar reaktionära sådana. Ja, är det reaktionärt att söka åstadkomma en förbättrad och mera allsidig undervisning i hemvård, då representerar motionen givetvis reaktionära synpunkter.

Herr Sjödahl förmanar: inga resolutioner i första kammaren! Det skall vara skäl för vad första kammaren beslutar, och vad beträffar undervisningen på detta område, är det väl beställt som det är. — Detta syntes vara innebörden i vad herr Sjödahl i den delen sade. Jag vill då erinra herr Sjödahl om, att fränsett skolköksundervisningen, vilken man beräknar även framdeles skall finnas och bli obligatorisk, är det blott ungefär en sjättedel av de unga kvinnorna, som ha tillfälle att få någon egentlig skolundervisning i hushållsgöromål, hemvårdsfrågor o. d. Är detta den omfattning av sådan undervisning, som herr Sjödahl vill ha för den kvinnliga ungdomen? Visst finns det sakskäl bakom yrkandet på utredning, det har debatten i fråga tydligen visat upp. Ävenså har debatten givit belägg för att det behövs en utredning om vad man skall kunna göra för att till förutvarande undervisningsformer kunna lägga

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

sådana, som erfordras för att man skall nå fram till en sådan samordning mellan undervisningsformerna att en någorlunda tillfredsställande undervisning skall kunna lämnas. Det behöver icke bli någon »resolution», herr talman, det behöver bara bli ett erkännande av fakta och en begäran till regeringen att undersöka förhållanden, som verkligen behöva uppmärksammas.

Det sades, att initiativet skall komma från bygderna. Det var herr Sjö-dahl, som också sade det. Ja, vi få säkert räkna med att initiativet skall komma åtminstone från annat håll än det, som herr Sjö-dahl i dag tyckes representera — de motsträviga — om vi skola få fram någon bättre ordning på ifrågasvarande område. Det är icke heller, som herr Sjö-dahl fruktar, fråga om att införa hemvårdsundervisning som åstadkommer dualism mellan de föreslagna kurserna och folkhögskolekurser o. d., utan det gäller att utreda, hur det ligger till även i denna del och om möjligt samordna, och därför, herr talman, hoppas jag, att beslutet kommer att gå i den riktningen, att begäran om skrivelse bifalles.

Herr Hagström: Herr talman! I sitt första anförande föredrog herr Västberg några utdrag ur socialdemokratiska kvinnoförbundets yttrande i denna fråga. Av dessa valda stycken fick man den uppfattningen, att de socialdemokratiska kvinnorna tyckas anse, att även pojkar bör erhålla undervisning i hemvård. Jag förmodar, att de då mena även matlagning o. d. Detta kan möjligen passa för städer och industrisamhällen, där även kvinnorna kunna skaffa sig utarbete, men jag tror inte, att det passar för landsbygden och landsbygdens pojkar.

Om pojkar ute på landsbygden skulle alltför mycket börja ägna sig åt matlagning o. d., är jag rädd för att de sedan som familjeförsörjare kanske skulle glömma att skaffa hem någon mat, så att kanske inte ens kvinnorna skulle ha någon mat att laga. Jag tror därför, att det åtminstone beträffande landsbygden nog är lyckligast, om pojkar erhålla utbildning i yrken och utbildning för utarbete, medan flickorna få ägna sig åt matlagning, hemvård o. d.

Om utvecklingen skulle gå i den riktning, som de socialdemokratiska kvinnorna enligt de upplästa utdragen ur deras yttrande tyckas hålla på, så är det fara värt, att även detta skulle bidra till att öka flykten från landsbygden. Det skulle kunna hända, att en sådan utbildning ledde till att familjerna sedan måste söka sig till städer och industrisamhällen, där just dessa förvärvade kunskaper kunde komma till nytta.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Utskottet har blivit anklagat för att vara envist, men ingen är väl envisare än huvudmotionären, herr Domö, som nu, för att om möjligt vinna något, gör sig så mjuk och försöker inbilla kam-maren, att vad man här äsyftat är någonting, som i högsta grad berör speciellt landsbygdens kvinnliga ungdom, och att det endast är fråga om att samordna undervisningsformerna med avseende på hemvårdsutbildning eller husligt arbete o. s. v. Men vi få ändå inte inför dessa vackra, mjuka och försonliga talesätt glömma bort utgångspunkten, nämligen motionen, och jag kan icke uraklåta att citera något ur densamma, icke minst därför, att herr Domö i en replik till mig läste upp någonting, som skulle visa, att det var inte alls, som jag hade påstått, fråga om någon obligatorisk utbildning för de unga kvinnorna härvidlag, utan det skulle göras till föremål för mycket sorgfälligt övervägande o. s. v. Men herr Domö fortsatte inte att läsa vad som står i samma stycke, nämligen detta: »Skulle man vilja på genomgång av dylika

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

hemvårdskurser anlägga den synpunkten att den vore att betrakta som fullgörandet av en allmän medborgerlig skyldighet för kvinnlig ungdom, må det endast tilläggas, att den pågående livliga diskussionen om kvinnornas medborgarplikter visat att det just nu finnes en starkare resonans än någonsin tidigare bland kvinnorna själva för de krav, som samhället kan vilja ställa på dem.»

Denna formulering visar ju mycket tydligt, att man i alla fall tänkt sig, att »hemvården» skall vara någon slags värnplikt av tvångsmässig karaktär, man har även sökt antyda, att kvinnorna själva skulle vara synnerligen förtjusta över utsikten därtill. Mot detta står i varje fall det uttalande, som citerats av herr Västberg och som föranlett en del inlägg.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på sid. 8 i motionen, där det för den begärda utredningen argumenteras bl. a. på följande sätt: »Indrages Sverige i ett modernt krig, måste särskilda uppgifter åläggas kvinnorna. I första hand anmäler sig härvid vikten av en viss förberedande elementär utbildning i samarittjänst och gasskydd.» Sedan utvecklas detta i ett långt stycke på det sättet, att man får det bestämda intrycket, att här är det inte någon oskyldig tanke på samordnande av undervisningen i husligt arbete, som det gäller, utan det är fråga om att liksom mobilisera den kvinnliga ungdomen och nästan försätta den på krigsfot, varvid man inte får försumma de där viktiga detaljerna om gasskydd och samarittjänst.

Nu ha motionärerna och reservanterna släppt all känning med motionen och yrka på någonting helt annat, men trots herr Wohllins vältalighet förhåller det sig ju så, att dessa kvarstående ting redan äro föremål för omprövning, så att vi kunna känna oss ganska trygga. Jag erinrar om, att vi för kort tid sedan behandlade en motion om skogsbygdsungdomens yrkesutbildning. Den avslogs under hänvisning till, att det påginge utredningar rörande yrkesutbildning på närliggande områden, därvid även den i motionen framförda saken kunde beaktas. Då kan man väl också säga, att de utredningar, som pågå på hemvårdsområdet, mycket väl kunna beakta vad som numera kvarstår som en ruin av den stolta motion, som skulle läggas till grund för en framställning till Kungl. Maj:t.

Slutligen vill jag framhålla, då det har ansetts, att man borde tillmäta de inkomna yttrandena av olika organisationer större värde än den sakkunniga myndighetens — skolöverstyrelsen — att det ligger i sakens natur, att ideella organisationer, som icke kunna vara insatta i vad som sker på området, tycka att motionen gav ett bra uppslag och att de gärna i princip äro med på det. Men man får väl inte tillmäta dessa yttranden större betydelse än ett utlåtande från det håll, där man ordentligt vet, vad det är fråga om.

Jag finner, herr talman, att föga skäl förebragts för att på grundval av den motion, som här är framburen, begära en utredning på det begränsade område, som reservanterna nu ha föreslagit för att förnöja motionärerna åtminstone i någon mån, och att kammaren gör klokt i att följa utskottsmajoriteten.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! Jag skulle inte ha besvärat kammaren med att ta till orda ännu en gång, om inte herr Domö i sitt anförande hade sagt bland annat, att när det gäller att vänta initiativ för att på detta område förbättra landsbygdens skolförhållanden, kan man inte vänta sig detta från det håll, som jag representerar. Det är för det första inte sant, herr Domö, och eftersom herr Domö måste vara fullt medveten om detta, må det förlätas mig, om jag tillägger: Det är också fult sagt, herr Domö!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)
utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Wistrand*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av honom och herr *Bodin* vid utlåtandet avgivna reservationen med den ändring, att orden »vad i motionen anförts» utbyttes mot »vad utskottet anför».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Domö* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrarna *Wistrand* och *Bodin* vid utlåtandet avgivna reservationen med den av herr *Wistrand* under överläggningen föreslagna ändringen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Johanson, Karl August*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 55.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle kammarens beslut i förevarande ärende genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Ang. utvidgning av interpellationsrätten.

Föredrogs ånyo första kammarens enskilda utskotts utlåtande nr 1, med förslag till ändrad lydelse av § 20 i kammarens ordningsstadga.

Med bifall till en av herr *Andrén* m. fl. inom första kammaren väckt motion, nr 299, hade kammaren den 1 april 1938 beslutit tillsätta ett enskilt utskott med uppdrag att närmare utreda i motionen berörda frågor om interpellationsinstitutets omdaning m. m. samt för kammaren framlägga det förslag till ändringar i kammarens ordningsstadga, vartill utredningen gäve anledning.

Till utskottets behandling hade härjämte från kammaren hänvisats de inom kammaren väckta motionerna nr 300 av herrarna *Johan Bernhard Johansson* och *Sjödahl* samt nr 306 och nr 332 av herr *Lindhagen*.

I motionen I: 300, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, och herr *Sjödahl*, hade hemställts, att första kammaren måtte besluta att i sin ordningsstadga införa föreskrifter om interpellationsinstitutets kompletterande med ett frågeinstitut i anslutning till i motionen angivna synpunkter.

Ang. utvidgning av interpellationsrätten. (Forts.)

I motionen I: 306, av herr *Lindhagen*, hade hemställts, att kammaren ville i sin motivering och helst även genom tillägg till sina ordningsföreskrifter framhålla, att enligt riksdagens uppfattning statsråd borde besvara av kammaren beviljad interpellation, såvitt ej särskilda skäl däremot föreläge, vilket då borde för talmannen anmälas.

I motionen I: 332, av herr *Lindhagen*, hade anförts bland annat:

»Underlåtenhet att besvara i riksdagen beviljad interpellation efter privat gottfinnande av enskilda statsråd sker sannolikt även utan underställning till statsrådsberedningen och allra minst till konseljen.

Genom en dylik revolution från enskilda statsråd råkar det betydelsefulla interpellationsinstitutet som sagt i förfall. Det tillkommer väl då riksdagen att försvara sitt av gammal praxis stadfästade privilegium genom en motsvarande beskedlig kontrarevolution. Detta givetvis under förutsättning, att demokratin i Sverige, såsom utlandet föreställer sig, fortfarande florerar och ej själv ställer sig på avskrivning genom medgivande till parlamentets alltmer minskade inflytande.

Av dessa skäl tillåter jag mig fullfölja mitt syfte med motionen 306 sålunda, att jag nu hemställer, att första kammaren ville genom en motsvarande, saktmodig kontrarevolution värna om interpellationsrätten mot enskilda statsråds i motionen 306 omnämnda växande praxis med eller utan samförstånd med statsrådsberedningen eller konseljen genom att i sina ordningsföreskrifter intaga väsentligen följande stadgande:

'Av kammaren beviljad interpellation förutsätter kammaren komma att av vederbörande statsråd besvaras, såvida ej särskilda skäl däremot anses föreligga. Ett sådant förhinder och helst även skälen därför torde förväntas bli anmälda för talmannen, som därefter lämnar kammaren tillkännagivande om det hinder som förelupit.'»

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagens första kammare ville antaga följande

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av 20 § i kammarens ordningsstadga.

§ 20.

Ledamot av kammaren må, på sätt i denna paragraf sägs, till ledamot av statsrådet framställa spörsmål i ämne utom föredragningslistan. Sådana spörsmål äro antingen interpellationer eller enkla frågor för upplysningars inhämtande.

Interpellation skall vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll samt vara försedd med särskild motivering. Interpellation skall uppläsas och i två exemplar avlämnas i kammaren. Kammaren beslutar, huruvida interpellationen må framställas eller icke. Sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning. Har interpellationen begärts på bordet, skall den vila till nästa sammanträde, då kammaren, på sätt nyss är sagt, ovillkorligen skall avgöra, huruvida interpellationen må framställas eller icke. Har kammaren medgivit interpellationens framställande, låte talmannen vederbörande statsråd ofördröjligen undfå del av interpellationen.

Enkel fråga skall vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll utan att vara försedd med särskild motivering. Enkel fråga skall i två exemplar

Ang. utvidgning av interpellationsrätten. (Forts.)
tillställas talmannen. Talmannen låte vederbörande statsråd genom kammarens kansli ofördröjligen undfå del av frågan.

Sedan vederbörande statsråd meddelat talmannen sin avsikt att besvara spörsmål, varav han undfått del, överenskommer talmannen med statsrådet om, vid vilket sammanträde spörsmålet må besvaras. Å den dagens föredragningslista skall göras anteckning härom. Vid sammanträdet erhåller statsrådet ordet för spörsmålets besvarande, innan föredragningsärendena för dagen uppåppas, dock ej före gemensam omröstning eller val.

Kammarens kansli skall upprätta särskild förteckning över avlämnade spörsmål och deras behandling.

2) att motionerna

a) I: 300 och

b) I: 306 och 332

mätte anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt,

3) att utskottet under förutsättning av bifall till vad utskottet under 1) hemställt mätte få åt sig uppdraget att därom underrätta kanslideputerade.

Herr Lindhagen: Herr talman! Om jag varit ledamot av utskottet, skulle det nog ha funnits ett särskilt yttrande.

Här har blivit ifrågasatt en omdaning av interpellationsinstitutet. Det kan ju sägas så till vida, att nu föreslås två slag av interpellationer: enkla frågor och vanliga interpellationer. Skillnaden är en vittgående olikhet mellan praktiserandet av dessa två slag. Interpellationer skola försiggå i hitintills vanlig ordning.

Men en fråga kan helt enkelt lämnas till talmannen för vidarebefordran till vederbörande statsråd. Jag har för min del i en motion invänt, att när jag önskar en enkel fråga besvarad av ett statsråd, gör jag honom vid personligt sammanträffande eller per telefon den frågan, och då behöves inte den nu ifrågasatta omgången. Det kan ju medgivas att med det nu föreslagna förfarandet blir statsrådet mer uppfordrad att sätta sig in i ämnet samt kunna stå för vad han officiellt svarar.

Här måste då kunna göras en skillnad mellan dessa två olika slag av hänvändelser. Jag har inte funnit någon annan skillnad — men i så fall en mycket effektiv — än den, att så snart det anföres någon motivering, blir det en vanlig interpellation, men anför man ingen motivering, så blir det en fråga. Om jag alltså säger: »På grund av kända förhållanden får jag framställa följande frågor», så är det en motiverad interpellation, och den måste således passera som interpellation i vanlig ordning. Men om jag bara säger: »Jag anhåller att till statsrådet få framställa samma fråga», så blir det en enkel fråga, och icke en interpellation. Detta hindrar ju inte, att i själva frågeformuleringen kan insmugglas, att den hänför sig till ett känt förhållande. Men då står det inte i motiveringen.

Jag hoppas nu, att jag härmed förstått utskottet riktigt och att därmed konstaterats, att här icke kan uppstå några stridiga mellanfall.

Nu har också kunnat konstateras, att det här dock råder en likhet. Även då en fråga föreligger får icke blott den, som framställer frågor, yttra sig, utan även andra ledamöter av kamrarna. Utskottet har sagt, att detta har medgivits bara därför att något yrkande om förbud för andra att yttra sig inte framställs inom utskottet! Jag ansluter mig obetingat till den meningen, därför att § 52 riksdagsordningen förbjuder att hindra en ledamot från att yttra sig.

Men sedan är ju frågan den — och det är *den ömtåliga punkten*, som jag motionsvis betonat — om *statsrådet också har skyldighet* att besvara en inter-

Ang. utvidgning av interpellationsrätten. (Forts.)

pellation eller en enkel fråga. När kammaren medgivit en interpellations framställande, bör det väl åtminstone från riksdagens sida kunna sägas, att han *bör* besvara den. Men nu säger utskottet ifrån att ett statsråd ej har förpliktelse att svara på en interpellation utan att interpellationsinstitutet införes i grundlagen med uttalande av en sådan förpliktelse om än med rimliga undantag. Det har jag tyckt vara den redigaste omdaning av interpellationsinstitutet och då bör även det nya inslaget med enkla frågor följa med in i grundlagen. En konstitutionell praxis plägar kunna växa ut småningom till att få den omfattning och nytta, att den slutligen även formellt införes i själva lagsystemet.

I varje fall måste man väl kunna säga, att både en fråga och i all synnerhet en interpellation i regel *böra* föranleda svar av statsrådet. Den saken har utskottet i bägge fallen lämnat därhän och understrukit, att när det inte stadgas något därom i grundlag, kan ett statsråd icke åläggas någon plikt att svara.

Jag har föreslagit, att när nu en omdaning av interpellationsinstitutet skall ske, borde vi från riksdagens sida i alla fall på allvar taga upp spörsmålet, huruvida icke statsrådet anständigvis *bör* svara på en sådan framställning. Det är ju en kärnpunkt i hela institutionen. Här har jag mot utskottets hela inställning velat göra gällande, att institutet förnedras, om man säger, att statsrådet icke ens bör i regel ha en sådan plikt. En kammare bör väl dock tillägna sig ett sådant åskådningssätt. Det hindrar ej hänsyn till fall, då ett statsråd anser fäderneslandets välfärd eller annat laga skäl förhindra honom till ett officiellt framträdande. Men då bör han ock tillförsäkra sig statsrådsberedningens tillstyrkan. En sådan möjlighet har jag naturligtvis velat lämna öppen, men om kammaren beviljat en sådan framställning, tycker jag att statsrådet bör anmäla det hos statsrådsberedningen, och om han då får stöd av statsrådsberedningens majoritet, bör han anmäla händelseförloppet hos talmanen, som sedan — i all synnerhet om det gäller en interpellation — meddelar detta för kammaren, och då får man finna sig däri.

Att statsråden på måfå låtit bli att svara har enligt min erfarenhet förekommit i sådana fall, då de uppenbarligen tyckt, att det varit en obehaglig fråga att svara på. Tiden är också nu på de flesta ställen överskuggad av obenägenhet att gå på djupet med problemen. Det förekom sällan förr att en interpellation ej besvarats och utskottets statistik ur första kammarens historia visar att det *är först under demokratiens senare guldålder* som statsråd av privat gottfinnande i växande utsträckning underlåtit icke blott att svara utan även varje meddelande därom.

År 1934 var det till exempel fyra statsråd, som inte svarade på vissa av kammaren medgivna interpellationer av mig. Bland annat hade jag interpellat eklelesiastikminister Engberg, huruvida man inte i samband med de pågående reformerna av undervisningsväsendet skulle kunna medtaga någon synnerligen påkallad vägledning även i »social etik och individuell levnads-konst». Jag fick inte något svar, fastän motioner i samma syfte många gånger väckt sympati. Jag frågade honom då: »Varför svarade du inte?» »Vad skulle jag svara?» sade han. Detta är uppenbarligen ett alldeles otillräckligt skäl för ett statsråd att inte svara. Statsrådet kunde åtminstone svarat i kammaren, att denna sak tidsenligt ej kunde befrämjas genom statskonst, därför att det var en av tidens förnämligaste uppgifter i dess rop efter djupgående reformer. Eller också kunde han fördomsfritt svarat exempelvis, att han inte förstod saken.

Ett annat fall det året gällde en påminnelse om fullföljden av den tredje reduktionen av den skamligt plundrade norrländska kronojorden. För denna reduktion hade statsmakterna allt sedan 1901 efter tidigare förspel engagerat sig. Tre

Ang. utvidgning av interpellationsrätten. (Forts.)
jordkommissioner av 1901, 1912 och 1919 hade tillstyrkt *bland annat* »återvinning till allmogen» av de till främmande ändamål bortslumpade odlingslägenheterna med tillbörlig skog. Men ingen uppriktig regeringsproposition hade avhörtts i detta eller angränsande spörsmål. Statsrådet Sköld svarade icke. Samma år iakttog statsråden Sandler och Schlyter enahanda förtegenhet inför andra bifallna interpellationer.

Om jag vore statsråd, skulle det aldrig kunna falla mig in att inte svara på varenda interpellation, som med kammarens tillstånd hade ställts till mig. Och var frågan svår skulle jag känna mig så mycket mer uppfordrad och med så mycket större glädje sätta mig in i frågan för att vara i stånd att ge besked i ett fundamentalt problem.

Ordet »bör» har nu utskottet försvagat genom att säga att statsråd har ingen plikt att svara. Så nu blir det nog kanske massunderlåtenhet att svara, när utskottet på detta sätt försämrat och degraderat institutet.

Då statsråden nu i växande omfattning — det är väl på grund av tidens många besvärligheter och partiets förvecklingar — ha privat tagit sig för att efter eget gottfinnande icke svara och icke uppge någon anledning därtill, är ju detta en statsrådets privata revolution mot en vederbörlig tillämpning av interpellationsinstitutet. Då bör det finnas anledning för *riksdagen att göra en hovsam kontrarevolution*. Jag har, herr talman, fått min politiska skolning vid sekelskiftet i andra kammaren. Då var ett av kammarens högsta mål att »hålla tummen på det administrativa godtycket». Om då icke någon beviljad interpellation hade besvarats skulle det tänts en »brasa» i kammaren. Men här har utskottet i själva verket, beskedligt medgivit godtycket fritt spel. För att ge form åt en sådan riksdagens kontrarevolution, som jag nämnde, har jag i motionen föreslagit en bestämmelse i ordningsstadgan, att kammaren förutsatte att av kammaren beviljade interpellationer bleve av vederbörande statsråd besvarade, såvida ej särskilda skäl däremot ansåges föreligga. Mitt förslag har i *lagtext formulerats sålunda*: »Ett sådant förhinder och helst även skälen därför torde förväntas bli anmälda för talmannen, som därefter lämnar kammaren tillkännagivande om det hinder som förelupit.»

Det kunde man verkligen skriva, ty även en kammare har väl rättighet att uttala vad den anser ligga i sakens natur, när det gäller samförstånd mellan riksdag och regering, och då kan det också få en plats i ordningsstadgan. Men annars anser jag som sagt att man borde tillgripit utvägen att överföra interpellationsinstitutet till grundlagen. Inte heller den milda formulering, det saktmodiga tillrättaliggande, som jag föreslagit, har emellertid vunnit utskottets stöd. Annat hade det varit vid sekelskiftet, och nu står jag här som ensam sekelskiftesrepresentant som jag nödgats göra även i andra frågor. Jag vill emellertid inte yrka avslag på ett enhälligt utskott, och det må ju vara hänt på dess ansvar vad det föreslår.

I samband med skyldigheten för statsråd att med de undantag jag nämnt besvara interpellationer har jag ansett, att en omläggning av en internationell praxis rörande förhållandet mellan bägge statsmakterna till bägges fromma på något sätt borde ha *föregåtts av ett rådgörande även med regeringen*. Därför skyndade jag mig en föregående dag, och innan de båda utskotten hade sammankommit gemensamt, att interpellera statsministern om den ordning jag här föreslagit. Jag hade trott att de enskilda utskotten vid sina sammanträden skulle ha bordlagt frågan i väntan på statsministerns svar och kanske därefter kunnat efter samråd med honom införa något i ordningsstadgan, som påminner om skyldigheten att i regel besvara en framställd interpellation. Sådant tillvägagående skulle åtminstone jag förordad om jag varit ordförande eller ledamot i utskottet.

Ang. utvidgning av interpellationsrätten. (Forts.)

Detta har icke skett, och jag vet inte om statsministern nu överhuvud taget kommer att svara, sedan han fått utskottets och kamrarnas medgivande att han inte alls behöver svara, eftersom det är en fullkomligt privat angelägenhet för vederbörande statsråd. Nu ha ni alltså kanske alldeles ruinerat hela den andliga betydelsen av institutet, fastän ni kunde ha räddat situationen med ett uttalande att enligt kammarens uppfattning *bör* i regel en interpellation besvaras. I utskottets förslag föreligger således inte en omdaning av interpellationsinstitutet till större statsrättslig effektivitet, utan det kommer med äventyret av ett bakslag, som kan leda till en försumpning av institutet i framtiden.

För övrigt förstår jag inte, varför man skall låta varje kammare för sig bestämma sin enskilda ordning. Jag tycker att när nu kamrarna äro uppbyggda på ungefär samma grundval, kunde man åtminstone införa bestämmelserna om fråge- och interpellationsinstitutet i det för kamrarna gemensamma reglementet. Men även här skola vi ju hålla kvar något gammalt och onödigt, som förutsätter att kamrarna kunna besluta och praktisera på olika sätt, vilket i detta fall inte borde vara tillåtet.

Herr talman, jag har intet yrkande att göra.

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! På utskottets vägnar skall jag be att få lämna ett par upplysningar med anledning av den siste ärade talarens frågor.

Skillnaden mellan »interpellation» i inskränkt mening och »enkel fråga» är riktigt angiven på det sättet, att interpellation skall vara försedd med *särskild* motivering och enkel fråga skall vara utan sådan motivering. Därmed är väl också frågan besvarad huru ett spörsmål, framställt i följande form, skall betraktas: »På grund av kända förhållanden tillåter jag mig hemställa om besvarande av den eller den frågan.» Här finns ju ingen *särskild* motivering. Utskottet har mycket väl observerat detta, och utskottet har gått mycket längre i sina observationer. Där har kastats fram, att en förstucken motivering kunde tänkas insatt i frågan i form av ett påstående. Exempelvis: Har herr statsrådet observerat, att åsneöronen fortfarande sticka fram på den och den? Här är det ett påstående att sådana *ha* stuckit fram. Men vi gå ut ifrån, att riksdagsmännen icke precis åsyfta att kringgå en bestämmelse, när de ha valfrihet. Vilja de ha en motivering, välja de interpellationsformen och gå den vanliga vägen över kammaren och talmannen överlämnar då interpellationen till statsrådet, d. v. s. det skrives en kapprock som talmannen skriver under, och sedan överlämnas den med kansliets hjälp. I annat fall kunna de framställa en enkel fråga, som också den lämnas ej i kammaren, men till talmannen, vilken genom kansliet vidarebefordrar den till vederbörande statsråd. Vill en kammarledamot välja den rena interpellationsformen står det honom fritt, vill han välja frågeformen står det honom också fritt. Men varför han skulle välja en mellanform, som innebär en förstucken motivering, har utskottet svårt att förstå. Vi ha emellertid tänkt, att om någon skulle göra det, ankommer det på talmannen att avgöra om den förstuckna motiveringen skall betraktas som *särskild* motivering eller ej, och i förra fallet ge vederbörande det goda rådet att hellre göra en interpellation. Vill han icke det, kan frågan ligga, och statsrådet låter bli att svara. Det är så enkelt som möjligt.

Detta om den saken.

Att utskottet försökt utbygga interpellationsinstitutet med ett dylikt institut av enkla frågor var dess skyldighet, eftersom det låg i remissbeslutet. Men remissen innebar icke, att enskilda utskottet skulle ingå på frågan om grundlagsändring, för vilket utskottet heller icke varit rätt forum. Själva interpellationsinstitutet ligger inom ordningsstadgans ram. Den är en sådan kammarens *enskilda* angelägenhet som enligt riksdagsordningen skall regleras i ordnings-

Ang. utvidgning av interpellationsrätten. (Forts.)

stadgan, i motsats till sådana frågor som angå riksdagen i dess helhet och som, i den mån de icke regleras i grundlagen, tillhöra de för kamrarna gemensamma reglementariska föreskrifterna. Vi ha alltså icke frihet att i de reglementariska föreskrifterna insätta sådant som uteslutande angår kammaren enskilt. Interpellationsinstitutet är icke grundlagsbestämt. Ursprungligen omnämndes det endast i andra kammarens arbetsordning; långt senare upptogs det i första kammarens, och vardera kammaren har reglerat det efter sitt sinne. Nu ha båda kamrarna genom sina utskott försökt att få en identiskt lika formulering och det tror jag också har lyckats.

En annan fråga är, om det förslag som föreligger, kommer att medföra så särdeles stora förändringar eller följder. Jag har redan från början tillkännagivit som min uppfattning, att det är ett experiment som kan göras, men vad det ger för utslag vet varken jag eller någon annan något som helst om.

Beträffande frågan om statsråds skyldighet att svara följer ju utskottets ståndpunkt av det sagda. Då utskottet icke kan föreslå några grundlagsändringar och några sådana icke motionsvis äro föreslagna utan endast så att säga förutsatta såsom möjliga, då vidare konstitutionsutskottet, som är rätt forum för behandling av sådana frågor, har avvisat att i dem taga något initiativ, är det uteslutet att i ordningsstadgan sätta in något som kräver grundlagsändring. Att statsråds svarsplikt, om sådan skall stadgas, måste stå i grundlagen, syntes mig också den ärade siste talaren medge. I detta sammanhang, herr talman, vill jag också uttala en liten undran, nämligen huruvida kammaren kan såsom talaren ville uttrycka en »förväntan», att ett statsråd, som icke i denna sin egenkap tillhör kammaren, skall vidtaga de och de åtgärderna, då det gäller att reglera kammarens enskilda angelägenheter. Jag skulle, herr talman, kunna tänka mig ett ordningsstadgande, att kammaren »förväntar» att varje talare endast uppträder en enda gång och då fattar sig mycket kort, men jag undrar om den ärade talaren skulle vara med om en sådan bestämmelse. Man kan säga i ordningsstadgan att det bör råda tystnad, och det ha vi nu fått infört på den ärade talarens eget förslag, men i regel tror jag att man ändå kan säga, att något råd, mer eller mindre motiverat, sätter man icke in i en lagtext, icke ens i en ordningsstadgas text. Den skall innehålla bestämmelser om vad som skall ske och eventuellt icke får ske, men icke alls några råd.

Beträffande frågan om vad som är grundlagsenligt eller icke skall jag begagna tillfället att understryka en sak. Utskottet har i vissa punkter i anslutning till konstitutionsutskottet klart och tydligt sagt ifrån, att här kan ingen ändring ske utan grundlagsändring. Visar experimentet att det behöver ske, finnes tid före nästa nyval till andra kammaren att göra sådant förslag vilande. Men det är bättre att börja med ett experiment, som icke kräver grundlagsändring, ty med grundlagen, herr talman, bör man icke experimentera.

I en punkt hade konstitutionsutskottet icke uttalat någon sin mening, men i en bifogad P. M. sades, att det fanns olika meningar. Det gällde *möjligheten till diskussion* efter en enkel fråga. Härom ha utskotten — såväl första kammarens som andra kammarens utskott — nu sagt, att då något yrkande om att diskussionen skulle avklippas vid enkel fråga icke inom utskottet har framställts, utskottet saknat anledning att upptaga detta spörsmål, så mycket mera som detta är en grundlagsfråga, som enskilda utskottet icke har att behandla. Utskottet har därför inskränkt sig till att hänvisa till en bilaga, där det finns ledning för den som vill bedöma frågan. Då jag underskrivit betänkandet, kan detta möjligen tolkas, som om även jag skulle varit tveksam hur ett sådant yrkande skulle ha besvarats, därest det framkommit inom utskottet. För att förebygga missförstånd vill jag erinra om att jag redan tidigare tillkännagivit, att enligt min mening kan denna fråga överhu-

Ang. utvidgning av interpellationsrätten. (Forts.)

vud taget icke diskuteras. Jag finner det på anförda grunder självfallet, att diskussion icke utan grundlagsändring kan förhindras. Jag vill också begagna detta tillfälle, herr talman, till ett litet förtydligande av ett yttrande som tidigare här i kammaren av annan har fällts. I första kammaren yttrades vid ärendets föregående behandling, att professoren Malmgren skulle ha en annan uppfattning än min i detta stycke. Jag har med anledning därav tillskrivit honom och fått den bestämda förklaringen, att han icke alls har någon annan mening i den punkten, att diskussion icke kan avklippas utan grundlagsstadgande, och att överläggning äger rum så snart någon får tillfälle att yttra sig. Det finns andra meningar inom utskottet, men för min del har jag velat klart och tydligt stryka under att jag står på denna linje.

Om man ser på vad utskottet haft möjlighet att åstadkomma, finner man att det icke är mycket mer, såvida man icke vill inrätta en hel frågedag. Jag vet inte, om den ärade siste talaren skulle önska det. Men en frågedag, där man inte är säker på att statsrådet kommer, vet jag icke vad den skall tjäna till. Här har man gått så långt i den riktningen som det praktiskt varit möjligt. Men man har också velat — och det vill jag stryka under — försöka att få bort en praxis som är mycket vanlig och som blivit allt allmänare, nämligen att *statsråden svara med långa utredningar från ämbetsverken*, som icke intressera en enda människa i kammaren, under det alla skulle vara intresserade av att höra vad statsrådet självt tänker. Interpellationsinstitutets nedsjunkande beror på att vi fått sådana där ämbetsmannautredningar. Nu har man tänkt sig att en enkel fråga kanske skulle kunna framkalla ett personligt svar. Man har tänkt sig att en interpellation med särskild motivering också skulle kunna framkalla ett särskilt motiverat svar, men möjligen med statsrådets egen motivering. Han kunde ju möjligen tala med egna ord ur egen fatatur. Däremot tillåter jag mig betvivla att den ärade talaren har rätt, när han säger, att han skulle buga sig för ett statsråd som förklarade att han icke kunde svara. Jag tillåter mig ifrågasätta, om det icke i dylikt fall vore sannolikare, att den ärade talaren frågade: Vad gör då statsrådet på sin plats? Det är emellertid icke möjligt att här reglera statsrådets ställning; därtill behövs en grundlagsändring.

Som det nu är tror jag, herr talman, att det föreliggande förslaget, som är resultatet av ganska ingående överläggningar och naturligtvis som alltid av en kompromiss mellan skilda meningar, en kompromiss som försökt tillgodose olika synpunkter, bör av kammaren tagas. Skillnaden mellan förslagen i första och andra kammaren blir, att här träder den nya ordningen omedelbart i kraft, så att alla ha möjlighet att redan denna riksdag framställa enkla frågor. I andra kammaren skulle den träda i kraft först nästa riksdag. Där har man nämligen så många obesvarade interpellationer, att man icke vill på något sätt bidra till att de icke skulle bli besvarade.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag är tacksam för att utskottets ärade ordförande erinrat om, att vid interpellations besvarande grundlagsbestämmelsen om att *vederbörande ämbetsverk* skall höras inte behöver eller bör tillämpas. I den mån det verkligen skett, har ju utskottet nu kraftigt betonat, att ett sådant spektakel inte bör få äga rum.

Men det är en sak som utskottets ärade ordförande inte sagt, och där skulle jag vilja fråga honom om hans personliga mening. Tycker ordföranden icke, att även en *konstitutionell praxis* bör kunna ikläda sig ett *anständigt innehåll*, utan att man behöver tillgripa grundlagens storklubba för att framtvinga det med våld? Skulle inte utskottets ordförande åtminstone kunna till

Ang. utvidgning av interpellationsrätten. (Forts.)
 protokollet medgiva, att ni i likhet med mig tycker att i regel bör ett statsråd besvara en beviljad interpellation?

Vidare varför har utskottet ej avvaktat statsministerns svar på min interpellation i denna sak. Nu kanske till och med statsministern underlåter att svara, sedan utskottet förenklat uttalat, att det icke föreligger någon skyldighet för statsråd därtill. Men då är ju gärdet upprivet för interpellationsinstitutet. Vi kunna motse tilläventyrs institutionens nedsjunkande till ganska ringa betydelse.

Herr Pauli: Endast några ord för att fästa uppmärksamheten på en praktisk detalj, som utskottet vidrört utan att fatta någon ståndpunkt.

Det heter i utlåtandet: »Om erfarenheten skulle visa det vara önskvärt med hänsyn till riksdagsarbetet att de enkla frågornas besvarande koncentreras till vissa plena — en fråga vartill utskottet icke tager ställning — har talmannen också möjlighet att utöva inflytande i sådan riktning.» Det är oss ju väl bekant att den folkrepresentation, från vilken tanken på ett frågeinstitut väl närmast är hämtad, nämligen Englands underhus, har förenat detta institut med den praxis, att man har vissa bestämda timmar i veckan, vid vilka dylika frågor framställas och besvaras. Jag tror det kommer att visa sig riktigt vad utskottet har ansett sig kunna förebåda, nämligen att erfarenheten skall ådagalägga önskvärdheten av att göra något motsvarande här, så att riksdagsmännen och allmänheten ha sig i förväg bekant, vid vilka tider just detta särskilda moment i riksdagsarbetet är att förvänta. Det synes ur flera synpunkter lämpligt, att en sådan praxis utbildade sig. Det är måhända klokt av utskottet att ställa sig avvaktande, men jag har velat understryka vad utskottet har sagt, och jag skulle tro att under den tid, varunder det nu inledda experimentet kommer att befinna sig på försöksstadiet, erfarenheterna komma att tala för en utvidgning av bestämmelserna i den riktning jag här har antytt.

I detta anförande instämde herr *Ström, Fredrik*.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Herr Lindhagen gjorde mig den uttryckliga frågan, huruvida jag inte personligen ansåg, att statsråden borde svara. Nej, det gör jag visst icke, ingalunda! Jag anser, att statsråden ha fullkomlig frihet att svara eller inte svara, så länge interpellationsinstitutet icke är reglerat i grundlagen. Man kan inte ålägga statsråden, eller ens för deras vidkommande uttala ett »böra», att vidtaga åtgärder i anledning av interpellation och att lämna svar, när inte grundlagen själv godkänner institutet.

En annan sak är det, om grundlagen ändras härutinnan, hur det då skall bli, men jag vill inte uttala mig om vad som skall ske i sådant fall.

Beträffande frågan om särskilda frågedagar och frågetimmar vill jag lämna den upplysningen, att denna tanke inom utskottet egentligen avvisades vid den förberedande debatten med bland annat det yttrandet, att om man för detta ändamål har reserverad tid, till exempel en torsdageftermiddag, då föredragningslistan inte upptar något annat än detta, så kommer ingen till sammanträdet, herr talman. Och vad det då är för glädje med en sådan anordning, det vet inte jag. Därför har man tänkt sig, att svaren liksom nu skulle förekomma vid de vanliga bordläggningssplena. Men vi kunna ingenting stadga om det, därför att alla plenas sammankallande beror av talmannen, och vi kunna inte reglera talmannens rätt att avgöra sådana frågor. Det kunna inte ens statsråden; de få framställa sina önskemål för talmannen, och denne

Ang. utvidgning av interpellationsrätten. (Forts.)

fäster det avseende därvid, som han finner skäligt — nu gör han det ju i allra högsta grad, men det är hans sak. Därför tror jag inte, att vi under nuvarande förhållanden överhuvud taget kunna tänka oss sådana särskilda frågedagar eller frågetimmar. Först måste detta institut ha kommit in i praxis och vunnit den uppskattning, att det verkligen kan sägas vara ett allmänt intresse, att sådana statsrådssvar avgivas. Det är möjligt, att det går därhän — jag tillåter mig, herr talman, tvivla.

Herr Lindhagen: Där höra vi alltså, vilken inställning konstitutionsutskottets ordförande har! En *konstitutionell praxis*, som väl är nästan förnämligare än ett strikt lagbud, vilket tvingar folk ovillkorligen att göra något, en praxis som är byggd på ömsesidigt förtroende och av anständiga grundsatser hos individerna, den har ingen betydelse för utskottsordföranden. När det inte är fastslaget i grundlag, anser han det vara alldeles likgiltigt, hur ett statsråd behandlar interpellationsinstitutet. Därmed har ordföranden undergrävt interpellationsrätten.

Beträffande *frågodagarna*, som herr Pauli talade om, sades det, förordades att en fråga borde framställas och besvaras vid samma tillfälle. Det kan emellertid inte ske enligt den av utskottet nu föreslagna ordningen. Den överensstämmer mera med det gamla interpellationsförfarandet, på det sättet nämligen att frågan framställs en dag och besvaras en annan dag av vederbörande statsråd. I annat fall måste det väl ordnas så, att frågan privat lämnas till talmannen, som privat underrättar statsrådet därom, och sedan framställs frågan vid ett följande plenum, som om den officiellt framställdes först då, varpå statsrådet omedelbart svarar. Sådana frågodagar, då kanske en rad statsråd skall stå här som skolpojkar och svara på frågor, kan jag inte finna vara tilltalande. Jag tycker det är bättre att även i detta fall frågan får ha sin dag och svaret sin.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 347, av herr *Åkerberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande;

nr 348, av herr *Bergman* och herr *Larsson, Johan*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande;

nr 349, av herr *Nordborg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om semester m. m.;

nr 350, av herr *Andersson, Elon*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om semester m. m.; samt

nr 351, av herr *Larsson, Johan*, och herr *Björck, John*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om semester m. m.

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Genom pressen har nu svenska folket underrättats, att Sverige jämte andra länder förklarat sig nödsakat att godkänna Italiens erövring av Abessinien.

Regeringen har icke rådgjort med riksdagen i denna fråga. Överhuvud taget synes 56 § riksdagsordningen nu vara faktiskt upphävd. Där stadgades på förslag av Edéns regering, att om Konungen prövade lämpligt kunde i

*Interpellation
ang. Sveriges
godkännande
av Abessi-
niens eröv-
ring m. m.*

Interpellation ang. Sveriges godkännande av Abessiniens erövring m. m.
(Forts.)

fråga, som angår rikets förhållande till främmande makt eller i annat ärende av större intresse, meddelande göras till riksdagen. Det tillkommer då den statsrådsledamot, som Konungen därtill förordnar, att i vardera kammaren framföra meddelandet. Ledamot av kammaren är ej förmenat att yttra sig över det. Konungen bestämmer, om kammarens sammanträden skola hållas inom lyckta dörrar.

På min fråga nyligen till utrikesministern, varför detta grundlagsbud ej kommit i tillämpning under nuvarande situation i världen, svarades, att så ej skett därför, att ministern var obenägen för hemliga förhandlingar. Grundlagen förbjuder dock ej att dylika sammanträden hållas inför öppna dörrar, vilket i regel bör vara lämpligt. I stället ha föredrag hållits ute i landet och inför korporationer om det utrikespolitiska läget. Och i riksdagen har år 1938 en ny form för meddelande tillämpats, nämligen för varje parti för sig inom lyckta dörrar.

Nu synes det mig ej fullt rättvist, att falla över folkförbundets stora och små medlemmar för vad som inträffat. Vi ha själva varit med om att instifta detta förbund med uttalande redan vid dopet av tvivel på dess förmåga. Den internationella rättsordningen, som skall skapa en varaktig fred, har emellertid oåterkalleligen till ingångsspråk proklamerandet och förverkligandet av nationaliteternas självbestänningsrätt. Kränkningen av denna fundamentala grundsats har alltid varit den främsta anledningen till uppkomsten av rustningar och krig.

Andra internationalen har därför i sina huvudgrundsatser proklamerat: »ett oavlätligt ingripande för alla nationers självbestänningsrätt och deras försvar mot krigiska angrepp och våldsamt förtryck.» Andra internationalens stormakter ha sällan och i varje fall aldrig »oavlätligen» befilitat sig om ett sådant ingripande. Det är för mycket begärt, att de skola ögonblickligen stå redo att proklamera ens principiellt friförklaring av sina behärskade främmande folk i skilda världsdelar. Sverige gjorde det i varje fall icke under den tid, då vi spelade rollen av stormakt med stora obehöriga Östersjöbesittningar. Bland de små staterna ha Belgien och Holland först kapitulerat inför Abessiniens erövring. De äro nämligen kolonialmakter med makt över främmande nationaliteter. De äro icke färdiga med att skapa ett prejudikat i strid mot sina egna fortfarande vidhållna intressen. Övriga småstater kunna ej åtgöra något för att återvinna åt abessinierna deras självständighet. Deras talesmän ha därför förmodligen ej ansett det tillrådligt att det oaktat ställa sig i opposition mot de europeiska stormakter, som behärska folkförbundet eller utbrutit sig ur detsamma, vid äventyr att eljest bli mer eller mindre prisgivna i mångt och mycket, icke minst handelspolitiskt.

Med andra ord: *Folkförbundet har icke gjort, vad det icke kunnat göra. Dess stora betydelse har varit, att det skänkt oss erfarenheter.* Dessa komma att utnyttjas till en revolution inom den internationella rättsordningen åtminstone i tidernas längd. Härför har jag sedan 1911 och senast 1938 ifrågasatt, att Norden bör gå i spetsen med framläggande av en konciliant konstruktiv plan för hela världens fred.

På grund av vad sålunda anförts tillåter jag mig hemställa om kammarens tillstånd, att få till utrikesministern och statsministern framställa följande frågor:

1) Är det politiska läget i världen icke sådant, att riksdagen från regeringen bör kunnat förvänta ett meddelande enligt 56 § riksdagsordningen icke minst i fråga om godkännande av Abessiniens erövring?

Interpellation ang. Sveriges godkännande av Abessiniens erövring m. m.
(Forts.)

2) Anser regeringen det icke vara en hederssak för folkförbundets spillror att anslå av sina från medlemmarna inflytande rikliga inkomster ett anständigt gage åt Abessiniens legitime kejsare eller att Sverige åtminstone för ändamålet innehåller en viss proportionell del av sitt till inemot sjuhundratusen kronor uppgående årsbidrag?

3) Anser ej regeringen att tiden nu omsider bör vara mogen för en omvandling av folkförbundet till idéer och organisation; och synes ej regeringen, att Norden härvid har en kallelse att pioniera med en konciliant konstruktiv plan till en internationell rättsordning, som måste läggas till grund för en varaktig fred?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markbyten mellan kronan och Borås stad;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av mark för utvidgning av Bodens ingenjörkårs broslagningsplats vid Ängesholmen;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av medel ur Stockholms varvs byggnadsfond för inköp av en villabyggnad å Stora Fjäderholmen;

nr 145, i anledning av väckta motioner om flyttningsersättning åt fanjunkaren i Norrbottens regementes reserv K. Swedberg;

nr 146, i anledning av väckt motion om anslag till inköp av livsmedel att ställas till Barcelonaregeringens förfogande;

nr 147, i anledning av riksdagens år 1937 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1936—30 juni 1937;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av konsthögskolan m. m.;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till vissa byggnader för folkskoleväsendet;

nr 150, i anledning av väckt motion om ersättning till Hablingbo kommun och Gotlands läns landsting för vissa sjukvårdskostnader; och

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Landskrona—Lund—Trelleborgs järnvägsaktiebolag;

andra lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts särskilda propositioner med förslag till sjöarbetstidslag m. m. och förslag till lag angående ändrad lydelse av 10, 23, 51 och 73 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 (nr 270), dels ock i ämnet väckta motioner; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion angående beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor;

nr 9, i anledning av väckt motion angående statlig kasko- och lastförsäkring för mindre fartyg i fraktfart;

nr 10, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i gällande vapenkungörelse; och

nr 11, i anledning av väckt motion angående utredning om utlandssvenskarnas rättigheter och skyldigheter.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.17 e. m.

In fidem ..
G. H. Berggren.
